

Naar een toekomstbestendig staatsexamen vo

dr. Eveline Schoevers
dr. Sjerp van der Ploeg

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
	Onderzoeksvragen en methode.....	7
	Leeswijzer.....	8
2	Beschrijving van de voorziening staatsexamens	9
	2.1. Doelgroepen en functies van het staatsexamen	9
	2.2. Organisatie en uitvoering	11
3	Probleemanalyse	14
	3.1 Inleiding.....	14
	3.2 Toename aantal staatsexamenkandidaten	14
	3.3 Locaties	16
	3.4 Examenbetrokkenen	18
	3.5 Planning.....	18
	3.6 Knelpunten.....	18
4.	Oplossingsrichtingen: druk op systeem verminderen	23
	4.1. Meer samenwerking tussen vso en vo op het gebied van examinering (extranei)	23
	Effect op oplossing probleem	23
	Wet- en regelgeving	23
	Organisatie	23
	Politiek-bestuurlijk.....	24
	Onderwijsveld.....	24
	Financieel.....	25
	Risico's en randvoorwaarden	25
	4.2. Meer samenwerking tussen vso en vavo op het gebied van examinering	25
	Effect op oplossing probleem	26
	Wet- en regelgeving	26
	Organisatie	26
	Politiek-bestuurlijk.....	26
	Onderwijsveld.....	26
	Financieel.....	27
	Risico's en randvoorwaarden	27
	4.3. Meer vso-scholen met een eigen examenlicentie	28
	Effect op oplossing probleem	28
	Wet- en regelgeving	28
	Organisatie	28
	Politiek-bestuurlijk.....	28
	Onderwijsveld.....	28
	Financieel.....	29
	Randvoorwaarden en risico's	29
	4.4. Overige aanpassingen die de druk op het systeem kunnen verminderen.....	29
5.	Oplossingsrichtingen: systeem versterken	31
	5.1. Actievere werving extra examinatoren (voor de algemene vakken)	31
	Effect op oplossing probleem:.....	31
	Wet- en regelgeving: Deze aanpassing heeft geen effect op de wet- en regelgeving.	31

Organisatie (planning inzet capaciteit StEx-medewerkers);.....	31
politiek-bestuurlijk (eenduidigheid OCW beleid, maatschappelijk draagvlak);.....	31
onderwijsveld (vso, vo, swv's, vavo, particulier onderwijs, e.d.);	31
financieel (kosten, kostenverschuivingen)	31
randvoorwaarden risico's:.....	31
5.2. Vo- en vavo-scholen worden gecompenseerd om docenten van examenklassen te laten	
deelnemen als examinator bij de staatsexamens	31
Effect op oplossing probleem	32
Wet- en regelgeving	32
Organisatie	32
Politiek-bestuurlijk.....	32
Onderwijsveld.....	32
financieel (kosten, kostenverschuivingen).	32
Randvoorwaarden en risico's	32
5.3. Een hogere compensatie voor examinatoren	33
Effect op oplossing probleem	33
Wet- en regelgeving	33
Organisatie	33
Politiek-bestuurlijk.....	33
Onderwijsveld.....	33
Financieel.....	33
Randvoorwaarden & risico's.....	33
5.4. Overige aanpassingen die het systeem kunnen versterken.....	34
6. Oplossingsrichtingen: systeem aanpassen	35
6.1. Mondelinge college examens worden (deels) vervangen door schriftelijke of digitale examens	
voor kandidaten die dat kunnen	35
Effect op oplossing probleem	35
Wet- en regelgeving	35
Organisatie	35
Politiek-bestuurlijk.....	36
Onderwijsveld:.....	36
Financieel.....	36
Randvoorwaarden en risico's	36
6.2. Mondelinge examens worden afgenomen door één examinator en een persoon die verslag	
opstelt, die is wel getraind maar geen (of onder-) bevoegd docent voor dat vak	37
Effect op oplossing probleem	37
Wet- en regelgeving	37
Organisatie	37
Politiek-bestuurlijk.....	37
Onderwijsveld.....	37
Financieel.....	37
Randvoorwaarden en risico's	37
6.3. College-examens worden verspreid afgenomen over het schooljaar in plaats van vlak voor/in	
de zomervakantie	38
Effect op oplossing probleem	38
Wet- en regelgeving	38
Organisatie	38

Politiek-bestuurlijk.....	38
Onderwijsveld.....	38
Financieel.....	38
Randvoorwaarden en risico's	39
6.4. Vso-leerlingen doen vaker staatsexamens op centrale locaties (gecombineerd op één vso-locatie).....	39
Effect op oplossing probleem	39
Wet- en regelgeving	39
Organisatie	39
Politiek-bestuurlijk.....	39
Onderwijsveld.....	39
Financieel.....	40
Randvoorwaarden en risico's	40
6.5. Overige systeemaanpassing	40
Bijlage 1 Interviewleidraden	42
Interviewleidraden Toekomstbestendig Staatsexamen	42
Interviewleidraden – OCW.....	43
Interviewleidraden – VO-raad, sectorraad swv VO, VAVO netwerk	44
Particulier onderwijs – brede raadpleging – interviewlijst	46
Interviewleidraad - examinatoren	47
Vso-scholen – brede raadpleging – interviewlijst	48
VO-scholen – brede raadpleging – interviewlijst	50
Bijlage 2 Enquêteresultaten	52
Enquêteresultaten - Enquête onder individuele kandidaten.....	52
Enquêteresultaten – Enquête onder examinatoren	59

1 Inleiding

Het staatsexamen biedt kandidaten, die (om wat voor reden dan ook) niet regulier voortgezet (dag)onderwijs volgen, de mogelijkheid een diploma voor voortgezet onderwijs te halen. Het aantal kandidaten dat een beroep doet op deze voorziening groeit sterk: in de periode 2010-2019 van een kleine 5.000 naar bijna 10.000 kandidaten. Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) is verantwoordelijk voor de afname van de staatsexamens. De organisatie van het staatsexamen biedt qua chronologische planning, logistiek en benodigde personele capaciteit weinig mogelijkheden voor het kunnen bedienen van steeds meer kandidaten. Aanpassingen lijken nodig om ook in de toekomst de staatsexamen te kunnen blijven organiseren. Ook het rekruteren, voorbereiden en inwerken van nieuwe examinatoren en andere functionarissen en daarnaast de stijgende kosten zijn redenen om de huidige inrichting tegen het licht te houden en om na te gaan waar mogelijkheden liggen voor een toekomstbestendiger systeem. Vandaar dat het ministerie van OCW behoefte heeft aan een studie waarin de mogelijkheden worden geschetst voor inrichting en organisatie van een toekomstbestendig staatsexamen. Van dat onderzoek doen we verslag in dit rapport.

Onderzoeksvragen en methode

In het onderzoek naar een toekomstbestendig staatsexamen zijn de volgende onderzoeksvragen onderzocht:

Thema 1: Huidig gebruik van het staatsexamen

1. Welke groepen maken in welke omvang gebruik van het staatsexamen? In welke mate gaat het daarbij om wettelijk vastgelegde doelgroepen van het staatsexamen en in welke mate om andere kandidaten?
2. Welke ontwikkeling en verschuiving is hierin te zien de afgelopen jaren? Wat is de verwachte ontwikkeling in deelnemersaantallen (per doelgroep) de komende jaren?
3. Welke alternatieve examenvoorzieningen zijn er voor de verschillende kandidaten voor het behalen van hun diploma? Wat zijn de voordelen en nadelen van het staatsexamen t.o.v. andere examenvoorzieningen (naar doelgroep)?
4. Hoe sluit het staatsexamen aan bij specifieke ondersteuningsbehoeften van individuele en vso-leerlingen met een (chronische) ziekte of beperking? In welke mate kunnen alternatieve examenvoorzieningen in die ondersteuningsbehoeften voorzien?
5. Wat zijn de redenen en motieven voor kandidaten om gebruik te maken van het staatsexamen? Hoe sluit het staatsexamen aan bij de behoeften van de kandidaten? In welke mate kunnen alternatieve examenvoorzieningen in die behoeften voorzien?
6. Wat zijn de redenen en motieven van vso-scholen en instellingen (waaronder scholen zonder examenlicentie) voor het gebruik van het staatsexamen in plaats van alternatieve examenvoorzieningen?
7. Is er een verschil in de motieven van een individuele kandidaat en de motieven van bv. een vso-school om te kiezen voor het staatsexamen?
8. Welke prikkels zitten er in het huidige systeem die het gebruik van het staatsexamen stimuleren/tegengaan?

Thema 2: Toewerken naar een toekomstbestendig staatsexamen

9. Wat zijn alternatieve manieren om het diploma te behalen voor de verschillende doelgroepen van het staatsexamen? Welke voor en nadelen gelden hierbij (zowel voor de kandidaat als voor het systeem van staatsexaminering)?
10. Welke factoren zijn van belang bij de inrichting van een toekomstbestendig staatsexamen?
11. Welke overwegingen of randvoorwaarden moeten worden meegenomen bij het maken van een keuze om te komen tot een toekomstbestendig staatsexamen? Zijn er naast aanpassingen in examenroutes (diverse doelgroepen) ook aanpassingen in de inrichting en organisatie van het staatsexamen die kunnen bijdragen aan verlichting van de druk op de uitvoering?
12. Wat zijn de mogelijke scenario's om te komen tot een toekomstbestendig staatsexamen waarbij de vangnetfunctie van de staatsexamens en de vergelijkbaarheid met de reguliere examens overeind blijft?

De onderzoeksvragen zijn onderzocht aan de hand van kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden:

- Documentanalyse van de referentieramingen, relevante wet- en regelgeving, DUO informatie over aantallen en karakteristieken van staatsexamenkandidaten.
- 16 semigestructureerde interviews met sleutelinformanten: CvTE, OCW, DUO, VO-raad, Ouders en Onderwijs, LAKS, Ieder(in), Sectorraad samenwerkingsverbanden VO, Bartimeus, Simea, en Lecso.
- Semigestructureerde telefonische interviews met:
 - o vso-scholen met examenlicentie,
 - o vso-scholen (cluster 1,2,3 en 4) zonder examenlicentie en symbioseovereenkomst,
 - o vso-scholen met symbioseovereenkomst,
 - o examinatoren bij de staatsexamens,
 - o vo-scholen met een symbioseovereenkomst,
 - o vavo-instelling,
 - o particuliere scholen met en zonder examenlicentie,
 - o ouderorganisatie mamavita en ouders.
- Enquête onder examinatoren; random steekproef van 300 examinatoren, respons 119 examinatoren (40%).
- Enquête onder individuele kandidaten; random steekproef onder 800 individuele kandidaten, respons 133 kandidaten (17%). Ondanks het relatief lage responspercentage in vergelijking met de examinatoren is het absolute aantal voldoende om er uitspraken op te baseren. We hebben ook weinig reden om aan te nemen dat hier sprake zou zijn van selectieve respons.

De informatie uit de documentenanalyse, de interviews en de enquêtes hebben we gebruikt om bovenstaande onderzoeksvragen te beantwoorden. Daarbij zijn de bevindingen (bijv. argumenten voor of tegen een bepaalde oplossingsrichting) integraal verwerkt in deze rapportage. In bijlage 1 vindt u de interviewleidraden en in bijlage 2 de enquêtevragen- en resultaten.

Leeswijzer

De antwoorden op de onderzoeksvragen beschrijven we niet per vraag maar gecombineerd in verschillende hoofdstukken. In *hoofdstuk 2* geven we een beschrijving van de historie van de staatsexamens en inzicht in het huidige gebruik van de staatsexamens. Daarmee geven we antwoord op onderzoeksvragen 1, 3, 4, 5, 6 en 7 in dit hoofdstuk. In *hoofdstuk 3* brengen we daarna het probleem in de organisatie van de staatsexamens in kaart. In dit hoofdstuk komen de antwoorden op de onderzoeksvragen 1, 2, 3 en 8 aan bod. Vervolgens beschrijven we in *hoofdstuk 4* oplossingsrichtingen die de druk op het systeem van de staatsexamens kunnen verminderen, in *hoofdstuk 5* oplossingsrichtingen die het systeem van de staatsexamens kunnen versterken en in *hoofdstuk 6* oplossingsrichtingen die aanpassingen vereisen aan het systeem van de staatsexamens. In de hoofdstukken 4, 5 en 6 geven we daarmee antwoord op onderzoeksvragen 9 t/m 12. In *Hoofdstuk 7* presenteren we een overzicht van alle besproken oplossingsrichtingen.

2 Beschrijving van de voorziening staatsexamens

Het staatsexamen vo is een voorziening om één of meerdere examens voortgezet onderwijs te kunnen doen buiten het reguliere dagonderwijs. Deze voorziening bestaat in Nederland al ruim 150 jaar. Sinds 1866 staat de centrale overheid garant voor de kwaliteit van opgeleide jongeren via een staatsexamen, dat namens de overheid wordt opgesteld, afgenomen en beoordeeld. Het staatsexamen heeft sindsdien verschillende functies en doelgroepen gekend¹. Inmiddels kunnen vo-leerlingen van alle onderwijsniveaus staatsexamen doen.² Het staatsexamen bestaat uit twee onderdelen: het centraal examen en het college-examen (vergelijkbaar met het schoolexamen). Een diploma dat (deels) via de route van de staatsexamens wordt verkregen, heeft hetzelfde civiele effect als een diploma dat via de gangbare examenroute wordt behaald (via het reguliere vo of vavo). Er geldt dus geen verschil in bijvoorbeeld toelating tot vervolgonderwijs of de beoordeling of iemand voldoet aan de eisen voor een startkwalificatie. Die gelijkwaardigheid vormt een belangrijk uitgangspunt bij de manier waarop de ontwikkeling, afname en beoordeling is vormgegeven. De staatsexamens en de reguliere examens in het voortgezet onderwijs leveren dus gelijkwaardige diploma's, maar beide routes kennen naast overeenkomsten ook een aantal verschillen. Die verschillen hebben betrekking op het feit dat het staatsexamen niet de mogelijkheid biedt om in beroepsgerichte vakken (vmbo) examen te doen, dat culturele en kunstzinnige vorming (CKV) en lichamelijke opvoeding geen deel uitmaken van curriculum en examenprogramma (geldt ook voor vavo), dat het mogelijk is om het examen af te leggen door verspreid over meerdere jaren losse certificaten te behalen (ook in vavo), dat de centrale examens voorafgaand aan de college examens zijn, dat er één PTA en reglement voor alle staatsexamenkandidaten is (ook die van vso), en dat de college-examens in een beperkt aantal dagen worden afgenomen in plaats van verspreid over maanden of jaren (zoals bij schoolexamens).

2.1. Doelgroepen en functies van het staatsexamen

De doelgroep van het staatsexamen wordt door het CvTE omschreven als:

- kandidaten die zich individueel op een examen voorbereiden zoals vroegtijdige schoolverlaters, diplomaverbeteraars, chronisch zieke leerlingen, ouderen, gedetineerden;
- leerlingen van scholen voor voortgezet speciaal onderwijs (vso) zonder eigen examenlicentie;
- leerlingen van scholen die geen examenlicentie hebben, zoals een aantal particuliere scholen (zogenaamde B3-scholen)³.

Dit sluit aan bij hetgeen in de Memorie van Toelichting bij het Wetsvoorstel Wet voortgezet onderwijs 2020 bij de staatsexamens is opgenomen.⁴

De reden voor de overheid om een aparte voorziening als het staatsexamen te laten voortbestaan naast de reguliere route waarbij leerlingen in het voortgezet onderwijs via hun school aan het examen deelnemen, is dat er een groep kandidaten is die om wat voor reden dan ook (tijdelijk) niet via het regulier voortgezet (dag)onderwijs een gewenst diploma of deelcertificaat kan behalen. Het staatsexamen biedt daarvoor een alternatieve route. Daarbij gaat het om de volgende groepen⁵:

- Kandidaten op vso-scholen zonder eigen examenlicentie en zonder haalbare mogelijkheden voor inschrijving als extraneus op ene vo-school met licentie.
- Kandidaten op particuliere vo-scholen zonder eigen examenlicentie (B3)
- Kandidaten in een gevangenis/jeugdinstelling.
- Kandidaten in een jeugdhulpinstelling (bijv. dagbehandelingssetting).
- Kandidaten die thuisonderwijs volgen.
- Kandidaten die 'thuiszitten' en niet naar school gaan om diverse redenen.

¹ CvTE, 2016. *1866-2016 150 jaar staatsexamens*, Utrecht: CvTE.

² Met uitzondering van het praktijkonderwijs, dat ook geen regulier examen kent.

³ Leerplichtwet, 1969, Artikel 1, onderdeel b subonderdeel 3

⁴ In de Memorie van Toelichting (paragraaf 7) staat onder meer dat het staatsexamen perspectief en maatwerk biedt aan leerlingen in het vso.

⁵ Bronnen: De startnotitie van OCW; enquêtes; interviews.

- Kandidaten die (op latere leeftijd) een diploma willen halen en niet bij een onderwijsinstelling staan ingeschreven.
- Kandidaten die om gegronde redenen in het buitenland verblijven en niet voor de examens terug kunnen komen.
- Zieke leerlingen of leerlingen met een beperking op reguliere scholen die zodanige aanpassingen nodig hebben, dat het examen met een staatsexamengecommitteerde wordt afgenomen.
- Leerlingen van reguliere scholen die door ziekte of persoonlijke omstandigheden het 1^e en/of 2^e tijdvak gemist hebben (zij nemen deel aan het 3^e tijdvak).

Het staatsexamen vervult inmiddels ook een functie voor groepen die via het staatsexamen op zoek zijn naar een route die eenvoudig meer mogelijkheden tot maatwerk geeft. Daarbij gaat het om de volgende groepen⁶:

- Kandidaten die na een diploma op een reguliere/particuliere school een diploma op een hoger niveau willen halen (diplomaverbeteraars).
- Kandidaten die in een vak examen willen doen dat op een reguliere/particuliere school niet aangeboden wordt (bijv. Chinees of Russisch).
- Kandidaten die zich inschrijven voor één of meerdere vakken t.b.v. een numerus fixus vak voor een studie.
- Kandidaten (vaak mbo- of hbo-leerlingen) die een certificaat nodig hebben van een (of meer) vak(ken) voor een vervolgopleiding.

Tot slot biedt de beschikbare infrastructuur van de staatsexamens en beschikbare expertise ook aanvullende functies:

- Kandidaten van reguliere scholen die examen doen in 2e tijdvak in de zogenaamde aangewezen vakken (examens met kleine aantallen leerlingen in het 2e tijdvak).⁷
- Kandidaten die examens moeten doen in kader van calamiteiten m.b.t. examinering op een reguliere school (bijv. grootschalige problemen met examens op een reguliere school door brand, fraude, nalatigheid).
- De examinatoren van het staatsexamen zijn onafhankelijk en kunnen worden ingezet als 3^e corrector als docenten, rectoren en besturen er niet samen uitkomen.
- Kandidaten van vo-scholen en vavo-instellingen waarvan de minister heeft besloten dat daar (tijdelijk) geen examens mogen plaatsvinden.⁸

Bovenstaande laat een tamelijk gevarieerd palet aan soorten kandidaten en daarmee ook functies van het staatsexamen zien zoals dat nu in de praktijk plaatsvindt. Deels fungeert het systeem van staatsexaminering als *vangnet* voor groepen die anders mogelijk niet hun diploma zouden (kunnen) halen. Deels werkt het als *kostenbesparende factor* voor de overheid (aangewezen vakken). Deels werkt het als middel om examinering te *flexibiliseren* (diplomaverbeteraars, e.d.) en deels werkt het als *noodvoorziening* (bij calamiteiten, scholen die wachten op examenlicentie) en als *onafhankelijke voorziening* (bij situaties waarin onafhankelijke examinatoren nodig zijn).

De doelgroep van het staatsexamen betreft beleidsmatig geen vastomlijnde en/of uniforme groep. In de lange historie van het staatsexamen is de doelgroep ook verschoven, daarmee aansluitend bij de maatschappelijke behoefte van dat moment.⁹ We kunnen dus ook geen groepen aanwijzen die nu deelnemen aan het staatsexamen voor wie het staatsexamen niet primair bedoeld zou zijn.

⁶ Wat in de praktijk ook plaatsvindt maar wettelijk niet is toegestaan is dat een klein aantal kandidaten van particuliere B2 scholen voor vo (met examenlicentie) deelneemt aan het staatsexamen (via de individuele aanmeldingsroute), omdat het angstige of zwaar dyslectische leerlingen zijn die slechter presteren op schriftelijke toetsen en dus liever mondeling examen doen. Een andere reden voor deelname is dat deze leerlingen versneld onderwijs willen doen en daardoor meer onderwijstijd nodig hebben en dus liever op een later moment in het jaar examen doen.

⁷ <https://www.examenblad.nl/onderwerp/aangewezen-vakken/2020>

⁸ Staatsexamenbesluit art. 2.5. (WVO 29.a.1; WEB 6a.2.1).

⁹ CvTE, 2016. *1866-2016 150 jaar staatsexamens*, Utrecht: CvTE.

2.2. Organisatie en uitvoering

De organisatie en uitvoering van de staatsexamens kent net als de reguliere examens een min of meer vaste cyclus. De verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling, afname en beoordeling van het staatsexamen is ondergebracht bij het CvTE, dat als zelfstandig bestuursorgaan ook regie voert op de toets- en examenketens van het centraal examen vo, de centrale examens mbo, de rekentoets, de centrale eindtoets po en de staatsexamens Nederlands als tweede taal (NT2).

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) speelt onder regie van het CvTE een belangrijke rol in de praktische uitvoering en organisatie van de staatsexamens. DUO faciliteert dat er op de verschillende staatsexamenlocaties en vso-locaties (dat zijn er meer dan 100) examens afgenomen kunnen worden, dat de schriftelijke examens worden gecorrigeerd en dat er voldoende examinatoren beschikbaar zijn voor afname van mondelinge examens. Daarnaast draagt DUO zorg voor de verwerking van de aanmelding en betaling van kandidaten en zorgt voor verstrekking van de diploma's en certificaten.

Bij de staatsexamens is een groot aantal personen (meer dan 2000) in verschillende functies betrokken. Het gaat daarbij om¹⁰:

- voorzitters locaties centraal examen, schriftelijke college-examens en digitale examens;
- voorzitters locaties mondelinge college-examens;
- secretarissen locaties mondeling;
- opgavenmakers college-examens;
- adviseurs aanpassing examenopgaven t.b.v. visueel gehandicapten en dyslectici;
- medewerkers voorbereiding, toezichhouders, surveillanten, voorleeshulpen;
- administratieve medewerkers, medewerkers ophalen protocollen e.a.;
- examinatoren/correctoren, onder wie de vakgroepvoorzitters.

Met name de laatste groep is fors in omvang (ongeveer 1200). Het gaat hierbij voor het overgrote deel om bevoegde 1^e of 2^e-graads-docenten die in het voortgezet onderwijs lesgeven aan examenklassen of dat tot recent gedaan hebben¹¹. Bovenstaande personen zijn nodig voor een effectief en efficiënt verloop van het proces van staatsexamens. DUO regelt hun beschikbaarheid. Bijna alle examinatoren zijn betrokken bij de afname van de mondelinge examens en ongeveer 60% is ook betrokken als examinator bij het centraal schriftelijk examen.

Staatsexamens kunnen worden afgelegd op niveau van vmbo, havo en vwo. Als een kandidaat in één jaar niet in alle vakken examen aflegt, krijgt hij/zij een gewaarmerkte cijferlijst. Zo kan de kandidaat het behalen van een diploma over een aantal jaren spreiden¹². Een staatsexamen bestaat uit twee delen: het centraal examen en het college-examen. Er kan alleen examen worden afgelegd in algemene vakken, dus niet in de beroepsgerichte vakken (vmbo kb/bb en gl)¹³.

Individuele kandidaten betalen examengeld (per examen of voor een compleet diploma), leerlingen van het vso zijn daarvan vrijgesteld.

¹⁰ College voor Examens en Toetsen (2015). Jaarverslag 2014, Utrecht: CvTE.

¹¹ Niet iedereen is bevoegd, maar wel bekwaam op met name het gebied van examineren van kandidaten met een beperking. In het vso zijn er namelijk docenten met een pabo-bevoegdheid die lesgeven aan vmbo kandidaten in het vso en hen voorbereiden op de staatsexamens. Een aantal van hen examineert ook op andere vso-scholen. Dat gaat om ongeveer 80 dus rond de 6 à 7 procent.

¹² De route via het vavo biedt overigens ook de mogelijkheid om via deeleindexamens een diploma te verkrijgen. Daarvoor moeten kandidaten wel minimaal 18 jaar zijn (dan wel in de loop van het studiejaar 18 jaar worden en naar deze opleiding zijn doorverwezen op grond van het voorkomen van voortijdig schoolverlaten; WEB, Art. 8.1.1d lid 2) of als ze jonger zijn conform de Rutte-regeling uitbesteed worden door hun vo-school aan het vavo. Het vso kan geen leerlingen aan het vavo conform de Rutte-regeling uitbesteden. Wel kunnen vso en vavo-instelling een symbiosetraject opzetten.

¹³ VSO-leerlingen kunnen de examens in beroepsgerichte vakken doen via een extraneus-constructie met een reguliere vo-school. Kandidaten in het vmbo die eerder op een reguliere school examen hebben gedaan in beroepsgerichte vakken maar niet hun examen hebben gehaald kunnen de behaalde cijfers voor de beroepsgerichte vakken inzetten als bewijsstuk bij het staatsexamen, alsnog examen doen in één of meerdere algemene vakken en op die manier alsnog hun diploma behalen.

Staatsexamenkandidaten leggen verder net als andere leerlingen in het vo het centraal examen af en dat doen ze ook op precies hetzelfde moment (1e tijdvak). Afhankelijk van de doelgroep doen ze dat op verschillende locaties. Leerlingen in het vso doen dat op hun eigen school. Er is daar dan wel een speciale externe examenvoorzitter bij aanwezig plus externe surveillanten. Deze vallen onder het CvTE¹⁴. Andere staatsexamenkandidaten gaan voor de centrale examens naar één van de 6 locaties in Nederland voor afname van de staatsexamens (of naar de locatie op Bonaire). Ook hierbij zijn speciale examenvoorzitters, examensecretarissen en surveillanten aanwezig. Die centrale examens worden vervolgens gecorrigeerd door externe examinatoren (zowel de eerste als tweede correctie). Die correctie gebeurt deels decentraal (door de examinatoren thuis, op school, e.d.) en deels centraal plaats. Bij een groot vak met veel examinatoren gebeurt de correctie decentraal. Dit geldt vooral in de situatie in het eerste tijdvak. In het tweede tijdvak wordt centraal gecorrigeerd: hier gaat het om de zogenaamde aangewezen vakken (kleine vakken in het tweede tijdvak op de reguliere scholen, die geheim gehouden worden voor hergebruik) en om staatsexamenkandidaten die examens inhalen vanwege ziekte tijdens eerste tijdvak.

Daarnaast leggen de staatsexamenkandidaten college-examens af. Die zijn te vergelijken met de schoolexamens die leerlingen in het regulier onderwijs afleggen. Net als voor leerlingen op reguliere scholen geldt voor de staatsexamenkandidaten een PTA, dat is in dit geval uniform voor alle kandidaten¹⁵. In deze college-examens moet de examenstof die niet in het centraal examen aan bod komt (zoals vastgelegd in het examenprogramma voor het betreffende vak) worden getoetst. Dat is dus hetzelfde als de verplichte stof voor de schoolexamens op de reguliere vo-scholen. De inhoud van de college-examens is voor alle kandidaten gelijk. Mondelinge examens worden door twee examinatoren afgenomen (meestal twee docenten in hetzelfde vak, waarbij de ene examineert en de andere ondertussen het protocol schrijft). Deze examens zijn geprotocolleerd (vragen worden aan de hand van RTTI-methodiek gesteld, er geldt een standaardformulier voor verslag) terwijl tegelijkertijd met name in het vso er zoveel als mogelijk rekening wordt gehouden met beperkingen van kandidaten. Examinatoren wisselen elkaar af in het afnemen van het examen en het schrijven van het protocol. Examinatoren nemen maximaal 6-8 mondelinge examens af per dag. De planning van de college-examens steekt zeer nauw: binnen een bestek van ongeveer 4 weken tijd moet op zo'n 120 locaties steeds een team van examinatoren, examenvoorzitters en examensecretarissen beschikbaar zijn voor relatief kleine groepjes leerlingen verdeeld over een beperkt aantal dagen. De mondelinge college-examens vinden plaats vlak voor en in de zomervakantie. In verband met de verschillende vakantieperiodes (noord, midden en zuid) worden examinatoren vaak ingezet in andere regio's dan waar ze wonen en/of werken. In Tabel 2 is een overzicht te vinden van de periodes waarin de verschillende examens plaatsvinden.

Tabel 2. Jaaroverzicht staatsexamens

Periode	Staatsexamen
Mei	CE 1 ^e tijdvak en schriftelijke college-examens
Juni	Aangewezen vakken reguliere kandidaten (2 ^e tijdvak). Voltooien 1 ^e tijdvak staatsexamenkandidaten (i.v.m. ziekte) ¹⁶
Juni-juli	Mondelinge college-examens voor staatsexamenkandidaten
Augustus	CE 3 ^e tijdvak reguliere kandidaten CE 2 ^e tijdvak staatsexamenkandidaten
September	3 ^e tijdvak voor staatsexamenkandidaten

Bron: CvTE – informatie voor nieuwe examinatoren

Het CvTE is altijd op zoek naar nieuwe examinatoren. De werving van examinatoren gebeurt via vacatures op de website van het CvTE, via mond-tot-mond reclame en via vakverenigingen. Het is belangrijk dat de staatsexaminatoren goed op te hoogte zijn van de te examineren stof en dat ze ervaring en/of sterke affiniteit

¹⁴ Dit laatste geldt niet voor de paar vso-instellingen die een eigen examenlicentie hebben. Die leerlingen leggen dus geen staatsexamen af maar doorlopen het reguliere examenproces.

¹⁵ In het reguliere onderwijs zijn de PTA's schoolspecifiek.

¹⁶ Voor staatsexamenkandidaten kan het reguliere 2^e tijdvak worden gebruikt om een eventueel niet afgerond centraal examen te voltooien.

hebben met de verschillende doelgroepen binnen het vso en/of kandidaten met een beperking. Examinatoren worden niet meer ingezet als ze tweeënzeventig jaar of ouder zijn en/of als ze al vijf jaar achtereen geen les meer hebben gegeven aan examenklassen waar zij bevoegd voor zijn (niveau en vak).

Om in een goede omgevingsfeer een mondeling examen af te kunnen nemen is het belangrijk dat examinatoren beschikken over inlevingsvermogen en dat ze vakkundig kunnen observeren, protocolleren en (be)oordelen. Daarnaast is het belangrijk dat examinatoren hun beoordeling zuiver kunnen verwoorden en verantwoorden. Ten aanzien van het correctiewerk is het belangrijk dat examinatoren accuraat en computervaardig zijn.

Jaarlijks vinden er in oktober en november sollicitatiegesprekken plaats. Voor de start van de examenperiode vindt er een verplichte bijeenkomst plaats voor nieuwe examinatoren waarin ze informatie en instructie krijgen over de inhoud van het examenprogramma, het maken van protocollen en het omgaan met bijzondere leerlingen. Daarnaast krijgen ze een vaardigheidstraining in het schrijven van protocollen en afnemen van mondelinge examens. Nieuwe examinatoren worden in hun eerste jaar gekoppeld aan een ervaren examiner en beoordeeld door de voorzitters van de examenlocatie of een vakgroepvoorzitter. Daarnaast is er een team van coaches dat (nieuwe) examinatoren begeleidt en coacht. Examinatoren worden in principe ingezet voor zowel de mondelinge examens als de correctie van de schriftelijke examens.¹⁷

¹⁷ CvTE (2019). Informatie voor nieuwe examinatoren.

3 Probleemanalyse

3.1 Inleiding

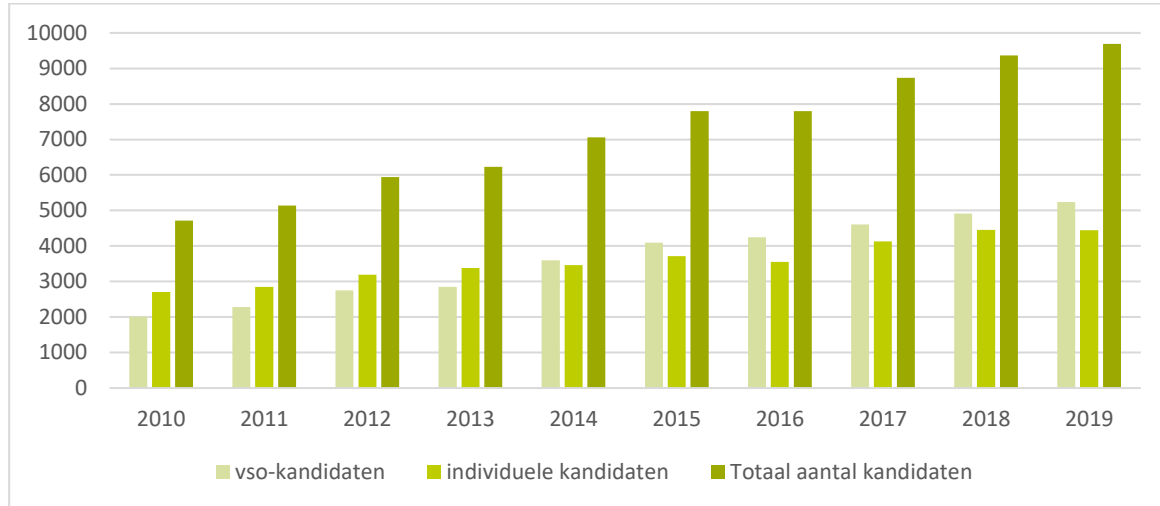
Het aantal kandidaten dat gebruik maakt van de mogelijkheid om staatsexamen af te leggen is sterk gegroeid in de afgelopen jaren. Dat is niet voor niets. Het staatsexamen biedt een kwalitatief hoogwaardige, flexibele, onafhankelijke en goed georganiseerde examenvoorziening. Dat is een belangrijke verklaring voor de aantrekkingskracht en populariteit van de staatsexamens.¹⁸

Daar tegenover staat dat de huidige organisatie van het staatsexamen qua chronologische planning, logistiek en de benodigde personele capaciteit weinig mogelijkheden biedt voor het kunnen bedienen van steeds meer kandidaten. In dit hoofdstuk zullen we de problemen die spelen in de organisatie van de staatsexamens en de oorzaken hiervan inzichtelijk maken. Belangrijk is dat huidige knelpunten niet terug te voeren zijn op één oorzaak maar het gevolg zijn van een samenspel van diverse factoren. Die zullen we in dit hoofdstuk de revue laten passeren. Voordat we dat doen benoemen we ze hier alvast kort en ook de onderlinge relaties ertussen. In de eerste plaats neemt het aantal staatsexamenkandidaten toe, deels door een forse groei van het aantal vso-kandidaten, en niets wijst erop dat dat in de nabije toekomst gaat dalen (3.2). In de tweede plaats neemt het aantal afnamelocaties toe waarbij de aantal afnames per locatie gemiddeld genomen kleiner worden (3.3). In de derde plaats vraagt die toename van kandidaten en locaties om extra personele capaciteit, van met name examinatoren, waarvan het aanbod beperkt is (3.4). En in de vierde plaats is de planning van het staatsexamen tamelijk inflexibel en beperkt tot een smal timeframe door de afhankelijkheid van timing van de centraal schriftelijk eindexamens, de zomervakantie en het aansluitende nieuwe school- of collegejaar waar kandidaten naar doorstromen (3.5).

3.2 Toename aantal staatsexamenkandidaten

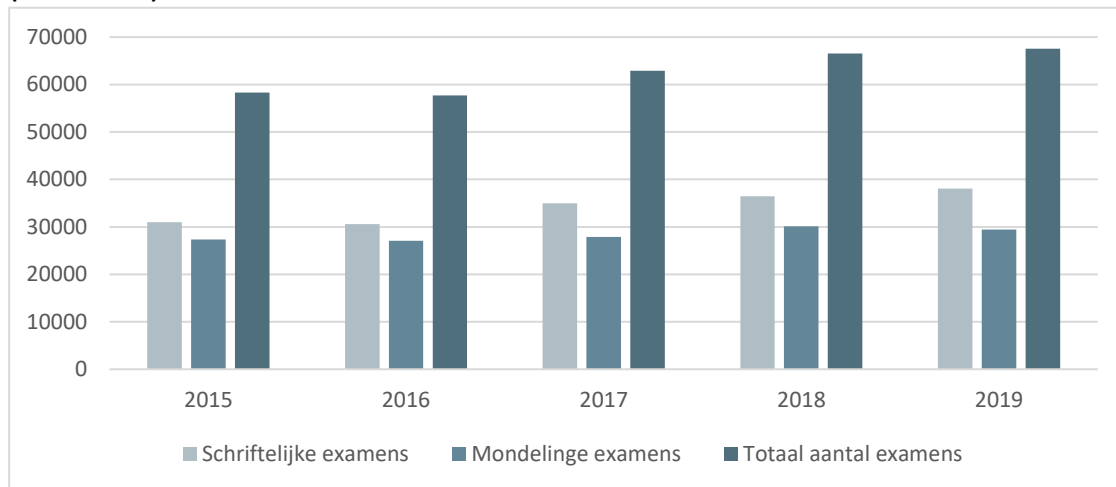
In de periode 2010-2019 groeide het aantal staatsexamenkandidaten van minder dan 5.000 naar bijna 10.000 (zie Figuur 1). We zien tevens in het figuur dat met name het aantal vso-kandidaten groeit: van 2.000 kandidaten in 2010 naar meer dan 5.000 kandidaten in 2019. Inmiddels nemen er jaarlijks meer vso-kandidaten deel dan individuele kandidaten. Er is ook een toename te zien sinds 2010 in het aantal individuele kandidaten. Uit de enquête blijkt dat het grootste gedeelte (62%) van de individuele kandidaten geen onderwijs (meer) volgt en voornamelijk zelfstandig studeert voor de staatsexamens.

¹⁸ Voor het vso zijn daarbij ook nog eens de kosten voor het aanbieden van de examenmogelijkheid via deze route zeer laag. Verder benoemen kandidaten, vso-scholen en particuliere instellingen ook wel nadelen van de staatsexamens maar die wegen bij lange na niet op tegen de voordelen. Daarbij gaat het om zaken als: individuele kandidaten kunnen maar examen doen op een beperkt aantal locaties; een staatsexamendiploma is als zodanig herkenbaar, kandidaten twijfelen over status i.v.m. regulier examen; kandidaten doen mondelinge examens na centraal examens en zijn dus later klaar; kandidaten ontvangen geen tussentijdse uitslag van de centrale examens.

Figuur 1. Ontwikkeling aantallen kandidaten staatsexamen vo (2010-2019)

Bron: Jaarverslag CvTE 2014 en 2019

Overigens kende het aantal staatsexamenkandidaten eerder ook een enorme groei van een paar honderd in 1975 naar bijna 7500 in 1985. Daarna daalde het aantal kandidaten naar ruim 3000 rondom de eeuwwisseling om daarna weer te gaan stijgen¹⁹. De redenen voor deze snelle toename rond 1980 en de daling die daarna plaatsvond hebben we niet kunnen achterhalen.

Figuur 2. Ontwikkeling aantallen staatsexamens vo: centraal schriftelijk en mondeling college examens (2015 – 2019)

Bron: Jaarverslag CvTE 2019

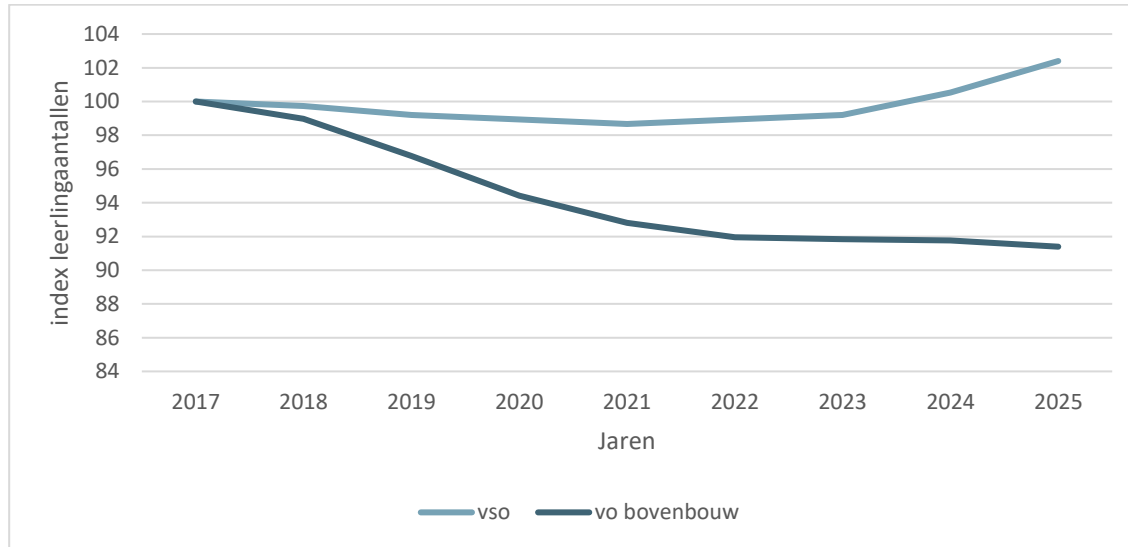
Het aantal afgenomen examens (mondeling en schriftelijk) groeit minstens even snel (zie Figuur 2) als het aantal kandidaten. Het is dus niet zo dat het groeiend aantal kandidaten gepaard gaat met minder examens per kandidaat (bijvoorbeeld omdat het slechts om deelcertificaten zou gaan).

De verwachting is dat het aantal staatsexamenkandidaten de komende jaren blijft toenemen of minimaal gelijk blijft. Dat heeft een aantal redenen. Op basis van de referentieramingen verwachten we met name een toename van het aantal kandidaten vanuit het vso vanaf 2023 (zie Figuur 3). Verder is de verwachting op basis van de referentieramingen dat het aantal vo-leerlingen daalt met ruim 8% in de komende jaren. Alhoewel de relatie tussen het aantal individuele inschrijvingen voor de staatsexamens en het aantal vo-leerlingen niet duidelijk is, levert die daling mogelijk ook een terugloop in het aantal individuele kandidaten dat deelneemt aan de

¹⁹ CvTE, 2016. 1866-2016 150 jaar staatsexamens, Utrecht: CvTE

staatsexamens. Per saldo (vso en vo) is voor de komende jaren de verwachting dat aantal staatsexamenkandidaten niet substantieel gaat afnemen.

Figuur 3. Referentieramingen vso en vo-leerlingen (2017-2025)

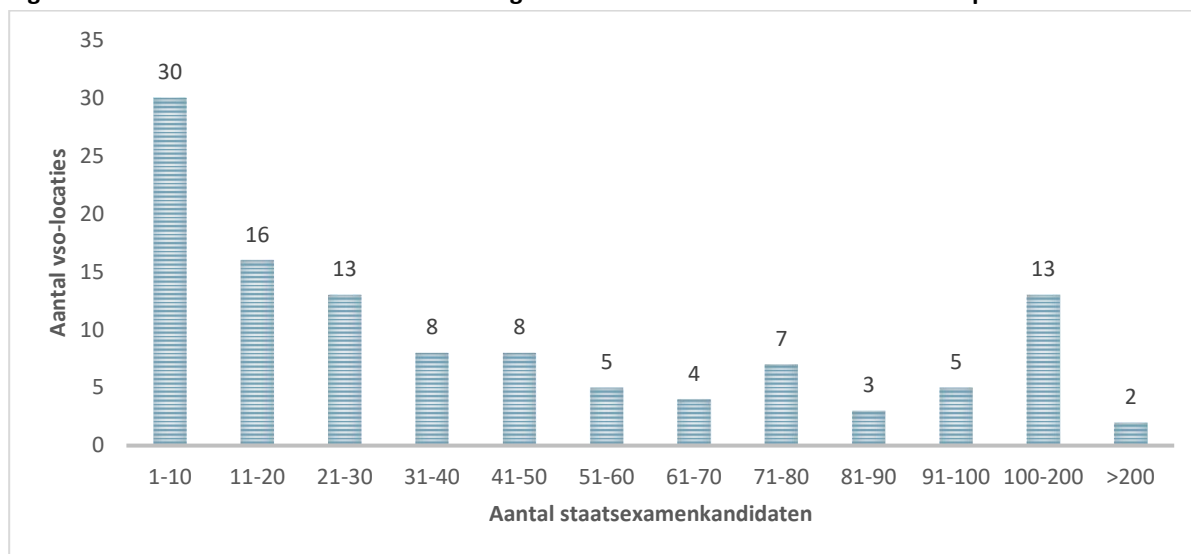

Bron: Referentieramingen OCW 2019.

De stijging van het aantal vso-leerlingen dat staatsexamen doet, lijkt mede veroorzaakt te worden door de toegenomen kwaliteit in het vso. In een Kamerbrief uit 2017 schrijft toenmalig staatssecretaris Dekker: “Het aantal vso-leerlingen dat met goed gevolg examen doet, stijgt nog steeds. Dit is een teken dat de kwaliteit van het vso vooruit gaat. Steeds meer vso-leerlingen hebben daardoor een betere uitgangspositie voor het vervolgonderwijs. En dat is goed nieuws.” De manager staatsexamen van het CvTE bevestigt het beeld van de kwaliteitsverbetering in het vso die heeft bijgedragen aan een toename van het aantal gediplomeerden. Met de invoering van de Wet kwaliteit (v)so is er meer nadruk komen te liggen op participatie van leerlingen met een beperking in de maatschappij. Onder meer de invoering van uitstroomprofielen in een deel van het vso moet daaraan bijdragen. Van het uitstroomprofiel ‘arbeidsmarkt’ stroomt 35% door naar vervolgonderwijs. Van het uitstroomprofiel ‘vervolgonderwijs’ is dat zelfs 72%. Waar vroeger een getuigschrift van de vso-school al gauw als een mooie eindopbrengst werd beschouwd, is inmiddels, zeker voor de leerlingen die het uitstroomprofiel volgen, een diploma voor vervolgonderwijs noodzakelijk. En daarmee ook het doen van het examen voortgezet onderwijs. Voor het vso is ook relevant dat de mogelijkheden voor het doen van gespreid examen over meerdere jaren, voor het behalen van deelcertificaten en de mondelinge afname van een deel van het examen goed past bij veel van de vso-leerlingen. Zowel CvTE als DUO denken mee om manieren te vinden om aangepast examen te doen als kandidaten beperkingen ervaren.

3.3 Locaties

Het groeiend aantal deelnemende individuele kandidaten heeft effecten op de logistieke organisatie van de staatsexamens. De individuele kandidaten kunnen centraal schriftelijk examen en schriftelijk college-examen doen op zes locaties in Nederland: Amsterdam, Rotterdam, Arnhem, Bunnik, Groningen en Eindhoven. Door het groeiend aantal individuele kandidaten is er in Rotterdam en in Groningen onvoldoende beschikbare examenruimte ontstaan. Hotels en conferentieoordn stellen een maximum aan de beschikbare ruimtes vanuit bedrijfseconomische motieven. Daarom is gekozen voor een nevenvestiging in Rotterdam en, om de locaties in Groningen te ontlasten, voor het sturen van kandidaten uit de noordelijke provincies naar de locatie Bunnik. De individuele kandidaten kunnen mondeling college-examen doen op drie locaties in Nederland: Amersfoort, Zwolle en Tilburg.

Figuur 4. Het aantal vso-locaties in verhouding tot het aantal staatsexamenkandidaten per vso-locatie in 2019**Tabel 3. Het gemiddeld aantal staatsexamens en staatsexamenkandidaten per vso-locatie**

	Gemiddeld aantal staatsexamenkandidaten per vso-locatie M(SD)	Gemiddeld aantal examens per vso-locatie M(SD)	Gemiddeld aantal examens per kandidaat per vso-locatie M(SD)
TOTAAL	47,18 (50,98)	195,15 (220,62)	4,16 (1,52)
VMBO-BB	5,21 (9,35)	15,98 (31,00)	3,05 (1,08)
VMBO-KB	5,27 (10,77)	14,29 (30,56)	2,50 (1,96)
VMBO-TL	24,07 (29,04)	110,80 (137,93)	4,60 (1,67)
HAVO	10,71 (20,61)	46,08 (88,20)	4,30 (1,91)
VWO	1,92 (6,78)	8,00 (29,44)	4,11 (2,83)

Voor vso-leerlingen worden de centrale examens en de college-examens afgenomen op ruim 100 vso-locaties. Het aantal examenkandidaten per vso-locatie verschilt enorm (tussen de 0 en 231 kandidaten per locatie). In figuur 4 is een overzicht opgenomen van het aantal vso-locaties in verhouding tot het aantal staatsexamenkandidaten. Daaruit blijkt dat op meer dan één vijfde van de vso-locaties tussen de 1 en 10 leerlingen staatsexamen doen. Op de helft van de locaties doen minder dan 30 kandidaten per locatie staatsexamen. (Figuur 4). Dat is weinig als bedacht wordt dat het aantal individuele kandidaten uitkomt op gemiddeld ruim 700 per locatie (totaal aantal kandidaten in 2019 gedeeld door 6 locaties bij cse).

De reden dat de meeste vso-leerlingen staatsexamen doen, is omdat de vso-school waarop zij zitten geen examenlicentie heeft (en dus geen examens mag afnemen) en ook niet samenwerkt met een vo-school of vavo waarmee ze zich dan daar als extraneus zouden kunnen inschrijven. De staatsexamenroute is voor zowel vso als vo aantrekkelijker: die kost deze scholen minder tijd, geld en organisatie. Er blijkt vanuit vso-scholen onbekendheid met alternatieve manieren om vso-leerlingen examen te laten doen (bijv. examenlicentie, als extraneus). Daarnaast is er ook onbekendheid, onbereidheid en koudwatervrees bij vo-scholen op het gebied van symbiose met het vso en vso-ers als extranei.

Het aantal examenlocaties toegenomen in de afgelopen jaren en dat gaat met name om locaties waar relatief weinig kandidaten examen doen. Daarbij is niet alleen het aantal vso-locaties is gegroeid maar ook het aantal thuislocaties neemt toe (vanwege ziekte, beperkingen, fobieën etc. van kandidaten).

3.4 Examenbetrokkenen

Bij de afname, beoordeling en correctie van de staatsexamens zijn ongeveer 2000 personen in diverse functies betrokken. Het overgrote deel ervan betreft de examinatoren, maar ook bijvoorbeeld locatie-voorzitters, locatie-secretarissen en surveillanten behoren daartoe. De benodigde personele inzet hangt samen met het aantal af te nemen examens, en daarmee met het aantal kandidaten en met het aantal locaties. Een groter aantal kandidaten en groter aantal af te nemen examens vertaalt zich direct naar grotere benodigde personele inzet. Twee examinatoren kunnen op één locatie per dag samen maximaal 8 vmbo-examens of 6 havo-vwo-examens mondeling afnemen. Bij een toename van het aantal kandidaten en dus ook het aantal examens zijn meer examinatoren nodig om de centraal schriftelijke examens na te kijken en om de mondelinge college-examens af te nemen. Daarnaast zijn er bij een toename van het aantal examenlocaties bijvoorbeeld meer locatie-voorzitters nodig en meer surveillanten, voorleeshulpen etc. Daarbij komt dat bij relatief lage aantallen kandidaten/examens per locatie de examinatoren en andere functionarissen minder efficiënt kunnen worden ingepland. Dat vraagt dus om nog eens extra capaciteit.

Tegelijkertijd is het aanbod van personele capaciteit beperkt. Dat heeft een aantal redenen. De afname van de examens en de correctie is afhankelijk van een forse groep (ex-)docenten die bereid zijn om tegen een beperkte vergoeding hierin hun tijd te steken. Er blijkt veel onbekendheid onder vo-docenten met de mogelijkheid om te examineren bij de staatsexamens. Daarnaast zijn velen van hen nog werkzaam als docent in examenklassen in het reguliere voortgezet onderwijs. Daardoor is de timing van de mondelinge college-examens lastig voor examinatoren (correctiewerk voor 1e en 2e correctie, rapportbesprekingen van eigen school). Ook geeft de CAO vo-docenten weinig ruimte om tijd op te eisen bij de reguliere vo-school voor hun rol als examinerator bij de staatsexamens.

Er is nu reeds een tekort aan beschikbare examinatoren. Er zijn met name tekorten aan examinatoren die de verplichte vakken kunnen examineren (maatschappijleer, Engels en wiskunde), omdat in deze vakken vaak examen wordt gedaan. Daarbij gaat het vooral om examinatoren voor de mondelinge college examens van de verplichte vakken.

3.5 Planning

De correctie van een deel van centraal schriftelijke examens (waarvan de afname gelijk loopt met de reguliere vo-examens) gebeurt op een centrale locatie op twee zaterdagen na afsluiting van het eerste tijdvak. Examinatoren vervullen hier de functie van eerste en tweede corrector. Alle mondelinge college examens (ruim 29.000 in 2019) moeten in zes weken voor de start van de zomervakantie en deels in de zomervakantie worden afgenomen op ongeveer 140 locaties in Nederland en het buitenland.

Het timeframe voor afname van de staatsexamens is daarmee al met al zowel tamelijk beperkt als inflexibel. Het kunnen opvangen van grotere aantallen afnames binnen dit timeframe lukt dus alleen met de inzet van extra personele capaciteit dan wel waar mogelijk optimaliseren van de beschikbare capaciteit. De beschikbare ingeplande capaciteit bij mondelinge examens wordt niet volledig benut: een aanzienlijk deel van de examenkandidaten komt niet opdagen tijdens de mondelinge examens en vanuit het vso nemen kandidaten deel aan het examen die er nog (lang) niet klaar voor zijn. Verder is vanwege de complexiteit van de roostering in combinatie met de weinig geavanceerde digitale ondersteuning bij DUO momenteel de inzet van examinatoren nog niet altijd even efficiënt. Examinatoren geven aan dat ze niet altijd worden ingepland op hun beschikbare dagen terwijl dan wel examinatoren nodig blijken te zijn.

3.6. Knelpunten

De organisatie van het staatsexamen biedt in de huidige opzet qua chronologische planning, logistiek en benodigde personele capaciteit weinig mogelijkheden voor het kunnen bedienen van steeds meer kandidaten. Het huidige systeem loopt tegen zijn grenzen aan. In deze paragraaf geven we aan waar die knelpunten zich het hardst doen voelen.

We constateren het volgende:

- het aantal kandidaten loopt op en er is geen reden om aan te nemen dat dit aantal vanzelf substantieel gaat dalen;
- het aantal locaties loopt op met gemiddeld minder kandidaten per locatie
- het benodigd aantal examenbetrokkenen (zoals examinatoren) groeit onvoldoende mee
- de chronologische planning van e.e.a. biedt nauwelijks flexibiliteit

In schema 3.1 geven we een overzicht van de essentiële elementen die bij de huidige inrichting van het staatsexamen een rol spelen in de uitvoerbaarheid (voor zover relevant voor de knelpunten). Het gaat daarbij om de examenkandidaten, locaties, examenbetrokkenen, en planning. De knelpunten in de organisatie van de staatsexamens komen voort uit hoe deze elementen onderling zijn gerelateerd en hoe ze op elkaar ingrijpen. In de eerste plaats is het voor een goed begrip van de knelpunten van belang een onderscheid te maken naar de examenonderdelen (centraal schriftelijk en college-examen) en naar de examenkandidaten (individuele kandidaten en vso-kandidaten). Dat is in het schema gedaan door deze in 4 kolommen weer te geven. In de tweede plaats maken we onderscheid naar de verschillende elementen die een rol spelen in de afname en beoordeling/correcties in de rijen van het schema. Op die manier ontstaat een overzicht van de factoren die een rol spelen in de uitvoering per examenonderdeel

De logistieke problemen in uitvoering van de staatsexamens spitsen zich toe op de **mondelijke examens** (college examens). Daarvoor is de grootste personele capaciteit nodig. De eisen voor examinatoren (bij voorkeur een eigen examenklas) zorgen ervoor dat mondelinge college-examens vallen in de 2 weken dat docenten bij hun 'eigen' school in de regel zeer druk zijn met afronding schooljaar (rapportvergaderingen e.d.). Ook correcties van de centrale examens van de staatsexamenkandidaten en correcties van de schriftelijke college-examens komen bovenop de 'eigen' examencorrecties en de tweede correcties.

De problemen worden versterkt door de afname van de mondelinge examens (college examens) **op een groot aantal locaties** (met per locatie relatief weinig afnames). Veel locaties met relatief weinig afnames per locatie zijn inefficiënt. Daar zijn examinatoren (mondeling) en andere functionarissen zoals de secretaris, voorzitter en surveillanten (schriftelijk) per examen relatief veel tijd kwijt met reizen van, naar en tussen locaties dus de productie per fte ligt lager in per tijdseenheid. Specifiek in het vso zijn de staatsexamens verspreid over een relatief groot aantal locaties. Dat betekent dat er meer capaciteit van examinatoren nodig is in beperkt beschikbare timeframe.

Dat betekent dat met name de mondelinge afnames in het vso onevenredig bijdragen aan de geconstateerde problemen. Het ligt voor de hand ook daar in eerste instantie naar deeloplossingen te zoeken omdat die substantieel kunnen bijdragen aan een totaaloplossing.

In de volgende hoofdstukken zullen we mogelijke oplossingsrichtingen voor de hier geschetste problemen beschrijven. Daar grijpen we terug op wat we hier aan verschillende oorzaken hebben gepresenteerd. We maken daarbij een onderscheid drie soorten oplossingsrichtingen.

In de eerste plaats zijn er oplossingen die de druk op het systeem verlichten (hoofdstuk 4). Daarbij gaat het om het proberen terug te dringen van de toename in aantallen staatsexamenkandidaten en daarmee aantallen examenafnames (deels via andere examenroutes).

In de tweede plaats onderscheiden we oplossingen die het bestaande systeem versterken (hoofdstuk 5). Daarbij gaat vooral om mogelijkheden om de capaciteit van examenbetrokkenen te verhogen, dus meer examinatoren voor het staatsexamen beschikbaar te krijgen.

In de laatste plaats onderscheiden we oplossingen die het bestaande systeem aanpassen (hoofdstuk 6). Hier gaat het vooral om oplossingen die bijdragen aan efficiënter gebruik van locaties, en het optimaliseren en/of flexibeler maken van de planning.

Daarbij richten we ons vooral op het deel van de staatsexamen waar de uitvoeringslast het grootst is. Dat is in het vso, waar niet alleen het aantal kandidaten de grootste groei laat zien maar ook de versnippering over locaties het grootst is en waar relatief veel winst te boeken valt met oplossingsrichtingen.

Schema 3.1 Staatsexamen: matrix knelpuntenanalyse

	Individuele kandidaten		Vso-kandidaten	
	Schriftelijke examens (voornamelijk centraal examen)	Mondelinge examens	Schriftelijke examens (voornamelijk centraal examen)	Mondelinge examens
Locaties	Afname van examens: 6 centrale locaties met veel kandidaten/afnames per locatie.	Afname van examens en beoordeling: 3 centrale locaties met veel kandidaten/afnames per locatie	Afname van examens: 100+ locaties met relatief weinig kandidaten/afnames per locatie.	Afname van examens en beoordeling: 100+ locaties met relatief weinig kandidaten/afnames per locatie
Examenbetrokkenen	<p>Afname van examens: voorzitters, en surveillanten (geen examinatoren).</p> <p>Correctie van examens:</p> <ul style="list-style-type: none"> • (overgrote deel) bevoegd voor vak, • zelf een examenklas (maximaal 5 jaar geleden), • maximumleeftijd 72 	<p>Afname van examens: locatievoorzitter, secretaris(sen), medewerkers voorbereiding, twee examinatoren per afname, voor beide geldt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zelf een examenklas (maximaal 5 jaar geleden), • maximumleeftijd 72, • verplichte combinatie van afname mondeling en correctie schriftelijk 	<p>Afname van examens: voorzitters, en surveillanten (geen examinatoren).</p> <p>Correctie van examens:</p> <ul style="list-style-type: none"> • (overgrote deel) bevoegd voor vak, • zelf een examenklas (maximaal 5 jaar geleden), • maximumleeftijd 72 	<p>Afname van examens: locatievoorzitter, secretaris(sen), medewerkers voorbereiding, twee examinatoren per afname, voor beide geldt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • (overgrote deel) bevoegd voor vak, • zelf een examenklas (maximaal 5 jaar geleden), • maximumleeftijd 72, • verplichte combinatie van afname mondeling en correctie schriftelijk
Planning	Afname: conform overige tijdvakken van centraal examen, en aanvullende planning voor de schriftelijke college-examens.	<p>Afname van examens: eerste twee weken in de zomervakantie (per regio)</p> <p>Afronding centraal examen verplicht voor deelname aan mondeling</p>	Afname: conform overige tijdvakken van centraal examen, en aanvullende planning voor de schriftelijke college-examens	<p>Afname van examens: eerste twee weken in de zomervakantie (per regio)</p> <p>Afronding centraal examen verplicht voor deelname aan mondeling</p>
	<i>minst problematisch</i>			<i>meest problematisch</i>

4. Oplossingsrichtingen: druk op systeem verminderen

In dit hoofdstuk beschrijven we verschillende oplossingsrichtingen die druk op het systeem van de staatsexamens kunnen verminderen. Het gaat in al deze gevallen om het beperken van het aantal staatsexamenkandidaten of examenafnames. Dat betreft grotendeels het optimaliseren van alternatieve reguliere examenroutes (4.1 - 4.4).

4.1. Meer samenwerking tussen vso en vo op het gebied van examinering (extranei)

Vanwege het grote aandeel vso-kandidaten en de verwachting dat de stijging van deze groep kandidaten zal doorzetten de komende jaren kan een vermindering van het aantal vso-kandidaten dat staatsexamen doet, een substantiële bijdrage leveren aan het verminderen van druk op het systeem. De eerste manier om dat te bewerkstelligen is dat er meer gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheden voor samenwerking tussen vso-scholen en reguliere vo-scholen. Vso-leerlingen kunnen op een vo-school examen doen als extraneus. In dat geval is de vo-school verantwoordelijk voor het examen terwijl de leerling ingeschreven blijft op de vso-school.²⁰ In onderling overleg bepalen de vso-school en de vo-school waar het onderwijs wordt gegeven en op welke manier het schoolexamen wordt afgenomen. Voor het centraal examen geldt dat dat afgenomen wordt op de vo-school, tenzij er toestemming is van de inspectie om het af te nemen op de vso-school.²¹

Uit het onderzoek komt naar voren dat deze vorm van samenwerking relatief weinig voorkomt. Waar dat wel het geval is laat de praktijk zien dat het een en ander op verschillende manieren vormgegeven wordt. De vso-school kan het PTA-programma volgen van de reguliere vo-school waarbij vso-leerlingen de schoolexamens doen op de eigen school of op de vo-locatie. Bij sommige vso-scholen volgen de leerlingen ook (een deel van) het onderwijsprogramma van de vo-school (symbiose). Daarnaast zijn er vso-scholen die (deels) een eigen PTA hebben en zelf de schoolexamens opstellen (wel onder verantwoordelijkheid van docenten van de vo-school). Verder zijn vo-docenten soms betrokken bij de tweede correctie van de examens van vso-leerlingen. Er komen ook situaties voor waarin zowel de eerste als tweede correctie wordt gedaan door de vso-docenten. De vorm van de samenwerking tussen vo- en vso-scholen op het gebied van examinering lijkt afhankelijk te zijn van het aantal leerlingen dat examen doet. Het lijkt bijvoorbeeld alleen mogelijk om vso-leerlingen op de vo-school examen te laten doen als maar een klein aantal leerlingen examen doet omdat intensieve begeleiding van vso-docenten nodig is.

Effect op oplossing probleem

Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
++++ ²²	+ ²³

Toelichting: Als bijvoorbeeld 50% van de vso-locaties zou samenwerken met vo-scholen op het gebied van examinering en vso-leerlingen als extraneus examen doen, kan dat in de toekomst leiden tot een afname van staatsexamenkandidaten van ongeveer 25%. Nu zit immers ruwweg de helft van de staatsexamenkandidaten op een vso-school. Deze oplossing kan daardoor veel impact hebben voor het probleem in de organisatie van de staatsexamens. Deze oplossing is echter niet op korte termijn te realiseren, omdat het tijd kost om de samenwerking tussen vso- en vo-scholen op te starten.

Wet- en regelgeving

Voor deze maatregel is geen aanpassing nodig in de wet- en regelgeving.

Organisatie

Deze maatregel draagt eraan bij dat er structureel minder vso-leerlingen deelnemen aan het staatsexamen. Dit heeft tot gevolg dat er minder examinatoren hoeven worden ingezet wat bijdraagt aan minder druk op de organisatie van de centrale examens en met name de mondelinge college-examens. Naar verwachting zal het

²⁰ Op basis van WVO art. 30 kan een vo-school een diploma uitreiken aan een leerling die als extraneus deelneemt aan het examen.

²¹ <https://www.examenblad.nl/onderwerp/bijzondere-groepen-kandidaten-2/2019>

²² Op een schaal van 1-5 (+ nauwelijks effect, +++++ = groot effect).

²³ Op een schaal van 1-5 (+ = haalbaar in 5> jaar, ++ = haalbaar in 4 jaar, +++ = haalbaar in 3 jaar, ++++ = haalbaar in 2 jaar, +++++ = haalbaar in één jaar).

staatsexamen nog wel worden gebruikt door een deel van de vso-leerlingen. Dan is het een back-up voor leerlingen die om diverse redenen toch niet goed mee kunnen draaien in het PTA van een reguliere school.

Politiek-bestuurlijk

Deze oplossing past binnen het huidige beleid van OCW. Scholen zijn verantwoordelijk voor een passend onderwijsaanbod voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. Om dit mogelijk te maken hebben scholen zich georganiseerd in samenwerkingsverbanden. Vso-scholen (cluster 3 en 4) zijn hier ook onderdeel van geworden. Omdat vso en vo al samenwerken in de samenwerkingsverbanden op het gebied van onderwijs en ondersteuning, ligt het voor de hand dat dat uitgebreid kan worden op het gebied van examinering.

Onderwijsveld

Effect kandidaat:

- Afhankelijk van de vorm van samenwerking tussen vo en vso-school kan het voor vso-leerlingen nadelig zijn als ze mee moeten doen aan het PTA van de reguliere school. Ze zitten daarmee vast aan het stramien van de schoolexamens. Dit is niet voor alle vso-leerlingen even positief. Sommige leerlingen moeten in het nieuwe schooljaar op gang komen (bijv. autistische leerlingen) en moeten wennen aan de docent. Het is voor deze leerlingen fijner om pas einde van het schooljaar de (college-)examen te doen, zoals bij de staatsexamens. Ook stromen in het vso-leerlingen tussentijds in (gedurende het schooljaar). Dat kan lastig zijn in verband met de planning van de schoolexamens. Iets soortgelijks geldt voor leerlingen die langdurig ziek zijn en voor een deel van de autistische leerlingen. Voor deze leerlingen is het lastiger om vanwege afnames volgens PTA aan een al te strak stramien vast te zitten (Individuele PTA's of PTA's voor specifieke groepen zijn hier weliswaar deels een oplossing voor maar vergt dan weer aanvullende organisatie voor de vo-school (als timing afname niet gelijk is moet er iets geregeld worden voor geheimhouding opgaven of moeten extra opgaven/examens worden gemaakt).
- Verder zal voor een deel van de leerlingen examen doen op vo-locatie tot stress leiden omdat ze uit hun vertrouwde omgeving worden gehaald.

Effect VSO:

- Voor vso-scholen vraagt samenwerking met vo-scholen op het gebied van examinering, met name in het begin, extra tijd en aandacht ten opzichte van de situatie met staatsexamens.
 - Afstemming is nodig tussen directies, examencoördinatoren en docenten van vo en vso over het PTA, onderwijs, methoden e.d. Vso-docenten moeten inhoud van hun lessen afstemmen op de lessen op de vo-school.
 - Vso-scholen moeten meer tijd en energie gaan steken in het ervoor zorgen dat leerlingen de schoolexamens volgens het PTA van de vo-school maken.
 - Indien vso-scholen hun eigen PTA opstellen (onder verantwoordelijkheid van de vo-school) en schoolexamens afnemen, betekent dit aanvullende werkzaamheden. Daarnaast zijn er risico's voor kwaliteit: er is vaak slechts 1 vakdocent van een bepaald vak aanwezig op een vso-school die dan alleen PTA en toetsen/examens moet maken.
 - Vso-scholen moeten examenreglement en mogelijk aanvullende procedures volgen van de vo-school.
- De huidige praktijk leert dat vso-scholen die een samenwerkingsovereenkomst hebben met vo-scholen hier erg tevreden over zijn. Eén school in de steekproef van het onderzoek is gestopt met de samenwerking, omdat het lastig was om goed contact te onderhouden met docenten van de vo-school.

Effect VO

- Samenwerking met vso-scholen op het gebied van examinering is voor de reguliere vo-scholen een extra belasting: overleg en afstemming met vso, delen van schoolexamens met vso, vso-leerlingen begeleiden, correcties (school)examens van vso-leerlingen. Ook betekent het mogelijk uitleg aan (ouders van) niet vso-leerlingen, en mogelijk meer onrust tijdens schoolexamens en centrale examens.
- Vo-scholen zijn hier organisatorisch nog niet op voorbereid. Leraren op vo-scholen zijn niet voldoende toegerust om vso-leerlingen te begeleiden. Het zijn leerlingen die een extra ondersteuningsbehoefte hebben en vaker hulpmiddelen nodig hebben.
- Vso-leerlingen vragen extra administratie op vo-school (vastleggen in Magister/Som e.d.). De leerlingen blijven ingeschreven staan bij de vso-school terwijl ze als examenkandidaat (extraneus) bij de vo-school zijn

ingeschreven. Deze leerlingen hoeven overigens niet mee te tellen voor het slagingspercentage van de vo-school.

Effect particulier onderwijs: geen.

Financieel

- De huidige situatie waarin vso-leerlingen staatsexamen afleggen vraagt van vso-scholen nauwelijks tijdsinvesteringen/kosten en van vo-scholen helemaal niet. Samenwerking tussen vo-scholen en vso-scholen leidt er hoe dan ook toe dat er voor de vo-scholen meer tijd mee gemoeid zal zijn (en daarmee ook kosten). Mogelijk zullen vo-scholen aan de vso-scholen een financiële vergoeding gaan vragen.
- Verschuiving van vso-kandidaten van het staatsexamen naar examen in een samenwerkingsconstructie met een vo-school betekent voor OCW (CvTE en met name DUO) een besparing van kosten.

Risico's en randvoorwaarden

- Samenwerking tussen het vo en vso op het gebied van examinering is er in beperkte mate en lijkt in aantal te stagneren.²⁴ De huidige situatie is voor zowel vo als vso waarschijnlijk aantrekkelijker: die kost minder tijd, geld en organisatie. Een belangrijke randvoorwaarde is het aantrekkelijker maken van de extraneus mogelijkheden voor beide partijen (in combinatie met het minder aantrekkelijk maken van de huidige oplossing). Het ligt voor de hand om bijvoorbeeld via samenwerkingsverbanden vo in combinatie met financiële vergoedingen een campagne op te zetten voor veel meer samenwerking.
- Besturen met zowel vo als vso-scholen kunnen meer aansturen op de samenwerking tussen de scholen binnen het eigen bestuur. Besturen kunnen een faciliterende rol spelen bij de bemiddeling, samenwerking en mogelijk bekostiging. Maar het is ook belangrijk dat er draagvlak op de scholen en onder de docenten is om samen te werken. Het is belangrijk om daar op te sturen.
- Voor vo-scholen moet duidelijk zijn dat extraneus-kandidaten hun slagingspercentage niet nadelig beïnvloeden. Uit documentatie van de onderwijsinspectie blijkt dat resultaten van extraneus kandidaten niet meetellen voor het slagingspercentage en de berekening van het verschil in cijfers tussen het schoolexamen en centraal examen²⁵. De terughoudendheid van vo-scholen lijkt groter te zijn als vo-scholen met veel scholen moeten concurreren in de omgeving.
- Het is belangrijk dat de samenwerkende scholen (vo en vso) qua onderwijsvisie veel overlap vertonen, dat er afstemming is over inhoud toetsen en examens, veel contact is tussen docenten vso en vo. Onderzoek naar schoolexaminering bijvoorbeeld laat zien dat het correct en volledig afwerken van het PTA door reguliere leerlingen op veel vo-scholen al een enorme klus is. Het aantal toetsen en toetsmomenten in het schoolexamen is zeer groot en vraagt eigenlijk dat extranei voor de betreffende vakken volledig meedraaien in het reguliere programma. Voor vso-leerlingen kan dat uiteraard een lastig te realiseren opgave zijn.
- Beperkte bevoegdheden van docenten in het vso kunnen een belemmering zijn om een apart vso-PTA op te stellen en te hanteren. Vso-docenten beschikken niet altijd over de juiste bevoegdheid. Zo komt het voor dat tweedegraads docenten havo-schoolexamens opstellen en lesgeven in de havo-examenklassen. De rol van de IvHO op dit punt bij het vso (het gaat om po-inspecteurs) is beperkt. Po-inspecteurs hebben niet altijd voldoende kennis van examinering en diplomering, waardoor de kwaliteit van de examens niet altijd kan worden gewaarborgd.

4.2. Meer samenwerking tussen vso en vavo op het gebied van examinering

De tweede manier om te bewerkstelligen dat minder vso-kandidaten staatsexamen doen, is dat er meer gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheden voor samenwerking tussen vso-scholen en het vavo-instellingen. Het vavo wordt op ongeveer 32 mbo-instellingen aangeboden. Het is voornamelijk bedoeld voor leerlingen van 18 jaar en

²⁴ IvHO Staat van het Onderwijs 2016-2017

²⁵ IvHO – Onderwijsresultaten voortgezet onderwijs 2019. Technische toelichting.

ouder. In de praktijk bestaat het vavo ongeveer uit 80% 18+ leerlingen (tot aan 25 jaar ongeveer) en 20% betreft uitbestede leerlingen van het reguliere vo jonger dan 18 (de zogenaamde Rutte-leerlingen)²⁶. Het aanbod op het vavo bestaat uit vmbo-tl, havo en vwo. Daarnaast hebben ook enkele particuliere instellingen een vavo-voorziening (B2-onderwijs). Op het vavo kunnen kandidaten een heel vakkenpakket volgen (inclusief het afleggen van examens en opgaan voor een diploma), maar ook onderwijs volgen (en examens doen) in losse vakken. Vavo-certificaten mogen ook gebruikt worden voor het toelatingsexamen voor het hoger onderwijs, dat mogelijk is vanaf 21 jaar. Leerlingen betalen per vak een bedrag gebaseerd op aantal lesuren per week voor dat vak. Leerlingen die een volledig pakket doen, betalen het wettelijke lesgeld. In alle gevallen is dat inclusief het examen. Voor de uitbestede leerlingen van vo is het vavo gratis.

Samenwerking tussen vavo-opleidingen en vso komt nu in een zeer beperkt aantal gevallen voor (er zijn twee bekend). Daar lopen de vso-leerlingen mee in het PTA van de vavo-instelling en volgen daar ook onderwijs. De begeleiding gebeurt vanuit de vso-instelling. De samenwerkingsvariant waarbij de vso-school een eigen PTA heeft en een vavo-instelling erop toeziet dat alles conform de wet- en regelgeving plaatsvindt komt niet voor.

Effect op oplossing probleem

Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
++++	+

Toelichting: Als bijvoorbeeld 50% van de vso-locaties zou samenwerken met een vavo-opleiding op het gebied van examinering, kan dat in de toekomst leiden tot een afname van staatsexamenkandidaten van ongeveer 25%. Nu zit immers ruwweg de helft van de staatsexamenkandidaten op een vso-school. Deze oplossing kan daardoor veel impact hebben voor het probleem in de organisatie van de staatsexamens. Deze oplossing is echter niet op korte termijn te realiseren, omdat het tijd kost om samenwerking op het terrein van examinering op te starten.

Wet- en regelgeving

Voor deze maatregel zijn geen aanpassingen nodig in de wet- en regelgeving. Vso-leerlingen van 16 jaar en ouder mogen ook deelnemen aan een examen van de vavo middels uitbesteding indien zij ononderbroken in het vso ingeschreven zijn geweest (Artikel 13 van het Onderwijskundig besluit WEC).

Organisatie

Deze maatregel draagt eraan bij dat er structureel minder vso-leerlingen deelnemen aan het staatsexamen. Dit heeft tot gevolg dat er minder examinatoren hoeven worden ingezet wat bijdraagt aan minder druk op de organisatie van de centrale examens en met name mondelinge college-examens. Naar verwachting zal het staatsexamen nog wel worden gebruikt door een deel van de vso-leerlingen.

Politiek-bestuurlijk

Deze oplossing past goed binnen het huidige beleid van OCW. Het vavo is weliswaar bedoeld als tweede kans onderwijs maar door de reeds bestaande mogelijkheid voor het halen van deelcertificaten en spreiding van het behalen van het examen over een langere periode sluit het goed aan bij de vso-populatie. Veel vso-leerlingen doen namelijk gespreid examen over meerdere jaren. Verder laat de bestaande Rutte-regeling zien dat het vavo ook wordt ingezet om leerlingen zoveel mogelijk een diploma te laten halen.

Onderwijsveld

Effect kandidaat:

- De verwachting is dat vso-leerlingen zich comfortabeler voelen om (gedeeltelijk) onderwijs te volgen en/of examens te doen in een vavo-omgeving dan op een reguliere vo-school. Leerlingen die onderwijs volgen op een vavo-instelling volgen net zoals de vso-leerlingen ook niet de reguliere onderwijsroute en kijken daardoor ook wat af van de reguliere onderwijspopulatie. Ook docenten in het vavo zijn gewend om met leerlingen te

²⁶ Normaal gesproken is het volwassenenonderwijs bedoeld voor leerlingen van 18 jaar en ouder, maar dankzij de Rutte-regeling mogen ook leerlingen van 16 of 17 jaar worden uitbesteed aan het volwassenenonderwijs. Een vo-leerling mag worden uitbesteed aan een andere school als de kans groter is om daar een diploma te halen. Dat kan een andere school voor voortgezet onderwijs zijn, of een school voor voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo).

werken die afwijken van de reguliere onderwijspopulatie. Dit kan er beide voor zorgen dat vso-leerlingen zich meer op hun gemak voelen op een vavo-instelling dan op een vo-school.

- Gespreid examens doen over meerdere jaren is binnen vavo mogelijk (net als in vso) en het vavo heeft veel ervaring met het aanpassen van examens als dat nodig is voor leerlingen.²⁷ Het vavo biedt de mogelijkheid om deelcertificaten te halen. Deze vorm sluit goed aan bij de behoeften van een deel van de vso-leerlingen.

Effect VSO:

- Voor vso-scholen kan samenwerking met vavo-instellingen op het gebied van examinering, met name in het begin extra tijd en aandacht vragen ten opzichte van de situatie met staatsexamens.
 - Afstemming is nodig tussen directies, examencoördinatoren en docenten van vavo en vso over het PTA, onderwijs, methoden e.d.
 - Vso-scholen moeten meer tijd en energie gaan steken om ervoor te zorgen dat leerlingen de schoolexamens volgens het PTA van de vavo-instelling maken.
- Het kan lastig zijn om met het vavo samen te werken omdat zij een versneld traject aanbieden (twee leerjaren in 1 jaar).

Effect VAVO

- Samenwerking met vso-instellingen op het gebied van examinering is voor de reguliere vavo-instellingen uiteraard een extra belasting: overleg en afstemming met vso, delen van examens met vso, vso-leerlingen begeleiden, correcties (school)examens van vso-leerlingen. Ook mogelijk uitleg aan (ouders van) niet vso-leerlingen, mogelijk meer onrust tijdens schoolexamens en centrale examens. Het zijn leerlingen die een extra ondersteuningsbehoefte hebben en vaker hulpmiddelen nodig hebben.
- Vso-leerlingen vragen extra administratie op de vavo-opleiding. De leerlingen blijven ingeschreven staan bij de vso-school; ze staan als examenkandidaat (extraneus) ingeschreven bij de vavo-opleiding.

Effect particulier onderwijs:

- Deze aanpassing heeft geen effect op het particulier onderwijs.

Financieel

- De huidige situatie waarin vso-leerlingen staatsexamens doen, vraagt van vso-scholen nauwelijks tijdsinvesteringen/kosten en van vavo-instellingen helemaal niet. Samenwerking op het terrein van examinering tussen vso-scholen en vavo-instellingen leidt hoe dan ook toe dat er voor hen meer tijd mee gemoeid zal zijn (en daarmee ook kosten). Mogelijk zullen vavo-opleidingen aan de vso-scholen een financiële vergoeding gaan vragen.
- Verschuiving van vso-kandidaten van het staatsexamen naar examen via samenwerking met een vavo betekent voor OCW (CvTE en met name DUO) een besparing van kosten.

Risico's en randvoorwaarden

- Samenwerking op het gebied van examinering tussen vavo en vso is er nu in zeer beperkte mate. De huidige situatie is voor zowel vavo als vso waarschijnlijk aantrekkelijker: die kost minder tijd, geld en organisatie. Een belangrijke randvoorwaarde is dus het aantrekkelijker maken hiervan voor beide partijen (in combinatie met het minder aantrekkelijk maken van de huidige oplossing). Het ligt voor de hand om bijvoorbeeld met financiële vergoedingen een campagne op te zetten voor veel meer samenwerking.
- Het is belangrijk dat de samenwerkende scholen (vavo en vso) qua onderwijsvisie overlap vertonen en dat er afstemming is over curriculum.
- De eventuele angst wegnemen bij vavo-instellingen dat de samenwerking op het terrein van examinering hun slagingspercentage nadelig zou kunnen beïnvloeden.

²⁷ Het doen van een aangepast examen is ook mogelijk in het reguliere vo. Het CvTE (als verantwoordelijke voor het centraal examen) brengt jaarlijks een brochure uit waarin alle mogelijke aanpassingen worden toegelicht. Als de aanpassingen in die brochure geen oplossing bieden, kan de reguliere vo-school in overleg met het CvTE een andere aanpassing zoeken.

4.3. Meer vso-scholen met een eigen examenlicentie

Een derde manier om minder vso-leerlingen staatsexamen te laten doen, is ervoor te zorgen dat meer vso-scholen een eigen examenlicentie krijgen. In het vso zijn er momenteel nauwelijks scholen met een eigen examenlicentie (in 2017 waren het er 3 volgens opgave van OCW en er werd niet verwacht dat dat aantal zou gaan groeien)²⁸. Als een vso-school een eigen examenlicentie heeft, mag de school (net als een reguliere vo-school of vavo) zelfstandig examens afnemen (zowel schoolexamens als centrale examens). De leerlingen zijn dan dus niet meer afhankelijk van het staatsexamen of van samenwerking van de school met een vo-school of vavo-opleiding. Leerlingen kunnen dan op hun eigen school bij hun eigen docenten examen doen.

De Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) regelt de voorwaarden waaraan een vso-school moet voldoen voor een examenlicentie (art. 59a). Dat betreft naast de cursusduur, schoolplan ook dat de bevoegdheden van docenten moeten overeenkomen met die van docenten op een reguliere vo-school. Dat betekent bijvoorbeeld dat voor ieder examenvak sowieso een tweedegraads docent beschikbaar moet zijn en indien leerlingen havo of vwo eindexamen doen, moeten de leraren eerstegraads bevoegd zijn.

Effect op oplossing probleem

Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
++++	+

Toelichting: Als bijvoorbeeld een aantal van de grotere vso-locaties een examenlicentie zou verwerven zou dat tot een substantiële afname van staatsexamenkandidaten kunnen leiden. Zeker omdat het een aanvulling kan zijn op vormen van samenwerking met vo en vavo. Dat laatste is eerder geschikt voor vso-scholen met beperkte aantallen examenkandidaten. De investering in het verwerven van een examenlicentie loont zich alleen als het om substantiële aantallen examenkandidaten gaat. Deze oplossing is echter niet op korte termijn te realiseren, omdat het tijd kost, gegeven de vereisten, om een licentie te verwerven en het eigen examenprogramma op te starten.

Wet- en regelgeving

- Het past binnen de huidige wet- en regelgeving dat vso-instellingen een examenlicentie hebben.

Organisatie

- Deze maatregel draagt eraan bij dat er structureel minder vso-leerlingen deelnemen aan het staatsexamen. Dit heeft tot gevolg dat er minder examinatoren, voorzitters, secretarissen e.d. hoeven worden ingezet en dat er minder locaties nodig zijn wat bijdraagt aan het beter kunnen organiseren van de centrale examens en met name mondelinge college-examens. Naar verwachting zal niet iedere vso-instelling over een eigen examenlicentie kunnen beschikken dus zal het staatsexamen nog wel worden gebruikt door een deel van de vso-leerlingen.

Politiek-bestuurlijk

- Het past binnen het huidige OCW beleid wanneer meer vso-instellingen een examenlicentie zouden hebben.

Onderwijsveld

Effect kandidaat:

- Kandidaten kunnen in eigen vertrouwde omgeving examen afleggen. Het schoolexamen kan over een langere periode worden gespreid en vso-scholen kunnen het PTA en de wijze van afname laten aansluiten bij hun specifieke leerlingpopulatie en manier van onderwijs.

Er zijn minder mogelijkheden voor spreiding van het examen (maximaal over 2 cursusjaren) en het behalen van deelcertificaten kan niet meer (onder de huidige wet- en regelgeving).

Effect vso:

- Voor vso-scholen neemt de werklast en verantwoordelijkheid toe. Er is meer tijd nodig voor de organisatie van de examens, de administratie, voor een examensecretaris, voor het ontwikkelen van schoolexamens, voor de correctie van school en centrale examens, e.d.. Ook neemt de

²⁸ Kamerbrief OCW, 3 april 2017

verantwoordelijkheid enorm toe, omdat vso-scholen moeten voldoen aan alle inhoudelijke eisen van het eindexamen.

- Mogelijk positief effect op imago vso. Vso wordt gelijkwaardig aan bijvoorbeeld vavo en regulier vo.

Effect vo:

- Geen

Effect vavo:

- Geen

Effect particulier onderwijs:

- Geen

Financieel

- De kosten voor vso-scholen worden hoger, door bijvoorbeeld meer benodigde tijd voor administratie en organisatie, door het ontwikkelen, de afnemen en corrigeren van examens (se en ce) en door de eventuele extra salariskosten om bevoegde docenten aan te kunnen trekken.

Randvoorwaarden en risico's

Randvoorwaarden:

- Vso-scholen met een eigen examenlicentie zijn er nauwelijks. De huidige situatie is voor vso-scholen aantrekkelijk, omdat het hen minder tijd, geld en organisatie kost dan een eigen licentie. Deze route vereist dus dat het voor vso-scholen aantrekkelijker wordt om een licentie te verkrijgen. Vso-scholen zullen financieel en inhoudelijk ondersteuning nodig hebben om een eigen licentie te verwerven.
- Meer bekendheid over de mogelijkheden van een eigen examenlicentie is een eerste stap. De opvatting heerst dat vso-scholen vallen onder het po en daarom niet zelfstandig examens mogen afnemen en dus aangewezen zijn op de staatsexamens.
- Een deel van de vso-scholen mist voldoende massa om dit kostenefficiënt en kwalitatief goed te kunnen organiseren. Eventueel zou samenwerking (al dan niet in één bestuur) tussen vso-instellingen hierbij kunnen helpen. Daarbij is het van belang dat vso-scholen niet te ver uit elkaar liggen.
- Om aan de eisen te kunnen voldoen om een examenlicentie te verkrijgen is het van belang dat er bij vso-scholen voldoende tweede- en eerstegraads vakdocenten zijn aangesteld. Dit lijkt wel op orde bij de grotere vso-scholen. In het algemeen werken er in het vso veel docenten met een pabo-bevoegdheid en relatief weinig tweede- en eerstegraads leraren. Het vinden en aanstellen van bevoegde docenten zal een grote drempel voor deze vso-scholen zijn om een examenlicentie te (willen) bemachtigen.

Risico's:

- De kwaliteitswaarborging van het examen op vso-scholen is een aandachtspunt. In de eerste plaats omdat er weinig ervaring met examinering is opgebouwd en in de tweede plaats omdat de kennis en expertise bij de Inspectie op dit onderwerp bij vo en niet bij po zit.

4.4. Overige aanpassingen die de druk op het systeem kunnen verminderen

Aanpassingen	Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
Uit de enquête onder individuele staatsexamenkandidaten blijkt dat 41% van de kandidaten vavo-onderwijs heeft overwogen als alternatief voor de staatsexamens. Ongeveer driekwart van deze kandidaten zit niet meer op een school maar studeert zelfstandig. Het grootste gedeelte van deze kandidaten doet examen omdat ze een certificaat nodig hebben van een (of meer) vak(ken) voor een vervolgopleiding (37% van de kandidaten die vavo hebben overwogen) of graag een volledig diploma willen halen (22% van de kandidaten die vavo hebben overwogen). De voornaamste redenen dat zij uiteindelijk voor de staatsexamens kiezen	+	++

<p>en niet voor vavo-onderwijs is dat kandidaten in eigen tijd en tempo zelfstandig willen studeren, bijvoorbeeld omdat ze het willen combineren met een andere opleiding. Andere redenen die werden benoemd om te kiezen voor staatsexamens zijn: kandidaten willen examens doen op het niveau vmbo-basis of vmbo-kader; kandidaten zijn nog geen 18 jaar; kandidaten kunnen geen lessen volgen i.v.m. ziekte of een beperking; staatsexamens zijn goedkoper en gemakkelijker te regelen dan een inschrijving bij een vavo-instelling; kandidaten kunnen geen examens doen op een school of locatie.</p> <p>De druk op het staatsexamen zou kunnen afnemen als het vavo meer mogelijkheden krijgt om de groep kandidaten te bedienen die het vavo overwogen hebben. Bijvoorbeeld meer en goedkope mogelijkheden om kandidaten zelfstandig of flexibeler te laten studeren, zodat het voor sommige kandidaten mogelijk is om vavo-onderwijs te volgen naast hun bestaande opleiding of baan.</p>		
<p>Bij een klein deel van individuele inschrijvingen gaat het om (ex-)leerlingen uit het regulier onderwijs die gebruik maken van het staatsexamen om hun diploma te verbeteren (een hoger cijfer te behalen; 2% van de respondenten op de enquête) of een certificaat voor een extra vak te halen of examens te doen in een vak dat bij hen op school niet gegeven wordt (3% van de respondenten op de enquête). Ruimte voor scholen om ook individuele ex-leerlingen in te laten schrijven als examenkandidaat voor deelcertificaat.</p>	+	++
<p>Op basis van de enquêteresultaten lijkt een beperkt aantal individuele kandidaten ingeschreven te staan op een reguliere school (2% van de respondenten) of in het particulier onderwijs (8% van de respondenten). Controle op BSN kan voorkomen dat deze zich onterecht als staatsexamenkandidaat inschrijven.</p>	+	++

5. Oplossingsrichtingen: systeem versterken

5.1. Actievere werving extra examinatoren (voor de algemene vakken)

Docenten uit het voortgezet onderwijs geven aan dat men in het voortgezet onderwijs slecht op de hoogte is van de mogelijkheid om te examineren bij de staatsexamens. DUO zou daarom actiever examinatoren kunnen werven bij vo-scholen, particuliere scholen, eerste- en tweedegraadslerarenopleidingen en bij vavo-instellingen, door bijvoorbeeld docenten van examenklassen of examencoördinatoren (persoonlijk) aan te schrijven. Veel vavo-docenten geven alleen les aan examenklassen en zijn dus vrij na de examenperiode en hebben daarom mogelijk tijd om te examineren bij de staatsexamens.

Effect op oplossing probleem:

Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
++	+++

Toelichting:

Het is lastig in te schatten of de actieve werving ook leidt tot significant meer examinatoren. 53% van de ondervraagde examinatoren denkt dat deze maatregel ertoe zou kunnen bijdragen dat er zich meer examinatoren aanmelden bij de staatsexamens. Deze aanpassing is op korte termijn in te zetten en zou op korte termijn het probleem van een tekort aan examinatoren (deels) kunnen oplossen.

Wet- en regelgeving: Deze aanpassing heeft geen effect op de wet- en regelgeving.

Organisatie (planning inzet capaciteit StEx-medewerkers);

Deze aanpassing kan ertoe leiden dat er meer docenten zich aanmelden als examinerator bij de staatsexamens. Er kunnen meer examinatoren worden ingezet, waardoor het capaciteitsprobleem (deels) kan worden opgelost.

politiek-bestuurlijk (eenduidigheid OCW beleid, maatschappelijk draagvlak);

Deze aanpassing heeft geen politiek-bestuurlijke gevolgen.

onderwijsveld (vso, vo, swv's, vavo, particulier onderwijs, e.d.);

Actievere werving heeft geen effecten voor de vso-leerlingen, vo- en vavo-instellingen en het particuliere onderwijs.

financieel (kosten, kostenverschuivingen)

Deze aanpassing heeft beperkte financiële gevolgen: wervings- en opleidingskosten.

randvoorwaarden risico's:

Deze aanpassing heeft geen risico's.

5.2. Vo- en vavo-scholen worden gecompenseerd om docenten van examenklassen te laten deelnemen als examinerator bij de staatsexamens

Vo-scholen zijn niet altijd bereidwillig om mee te werken aan de wens van docenten uit examenklassen om als examinerator bij de staatsexamens aan de slag te gaan, doordat inzet van het personeel in de eigen school nodig is. vo-scholen en vavo-instellingen zouden daarom gestimuleerd kunnen worden om docenten te laten deelnemen als examinerator bij de staatsexamens onder werktijd. Dit kan worden gedaan door scholen financieel te compenseren voor het leveren van examinatoren. Door een financiële compensatie ontstaat er bij de vo-scholen en vavo-instellingen meer ruimte om examinatoren te kunnen vervangen tijdens hun werk aan de staatsexamens door meer docenten aan te nemen of door (tijdelijk) externe docenten in te huren.

Effect op oplossing probleem

Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
++	++

Toelichting: Deze maatregel kan leiden tot een kleine toename van het aantal examinatoren uit het vo, vso en vavo. Deze aanpassing zou daarom het probleem in organisatie van de staatsexamens (deels) kunnen oplossen. Deze maatregel is op korte termijn toepasbaar. De financiële compensatie voor scholen kan door DUO en OCW op korte termijn geregeld worden en scholen kunnen volgend schooljaar benaderd worden om hen te stimuleren docenten te laten deelnemen als examinator.

Wet- en regelgeving

Er zijn geen aanpassingen nodig in de wet- en regelgeving.

Organisatie

- Een financiële compensatie voor vo- en vavo-instellingen kan er voor zorgen dat er meer vo en vavo-docenten beschikbaar komen als examinator. Het wordt waarschijnlijk voor het vo en het vavo eenvoudiger om aan deze maatschappelijke opdracht mee te werken als ze daarvoor ook een vergoeding ontvangen (een soort verletkosten). Tegelijkertijd is er (voor een deel van de vakken en in bepaalde regio's) sprake van een lerarentekort. Er zal daarom niet altijd genoeg ruimte in de personeelsbezetting zijn om vo- en vavo-docenten te laten deelnemen als examinator bij de staatsexamens. Deze aanpassing zal daarom waarschijnlijk leiden tot een kleine toename van het aantal examinatoren uit het vo en vso.
- Deze maatregel kan er voor zorgen dat er meer vavo-docenten deelnemen als examinator. Veel vavo-docenten geven alleen aan examenklassen les en hebben waarschijnlijk meer tijd over na het centraal examen dan reguliere vo-docenten. Door middel van een financiële constructie met vavo-instellingen is het goed mogelijk om op het vavo meer examinatoren te werven. Een toename in het aantal examinatoren kan het capaciteitsprobleem (deels) oplossen.

Politiek-bestuurlijk

Deze aanpassing zal geen politiek-bestuurlijke gevolgen hebben.

Onderwijsveld

Effect kandidaat: Deze aanpassing zal geen effect hebben op de kandidaat.

Effect vo & vavo: Deze aanpassing heeft een minder nadelig effect op het vo en vavo ten opzichte van de huidige situatie. Indien het niet mogelijk is dat docenten deelnemen als examinator bij de staatsexamens, door bijvoorbeeld een lerarentekort op de school, dan zal de school waarschijnlijk geen toestemming geven voor deelname. Deelname van docenten als examinator bij de staatsexamens heeft ook een positief neveneffect, omdat het bij kan dragen aan de professionele ontwikkeling van docenten.

Effect particulier onderwijs: Deze aanpassing zal geen effect hebben op het particuliere onderwijs.

financieel (kosten, kostenverschuivingen).

Deze aanpassing leidt tot een kostenverhoging. Mogelijk kan er een financiële constructie worden gerealiseerd waarbij docenten worden gedetacheerd bij de staatsexamens.

Randvoorwaarden en risico's

Randvoorwaarde: de continuïteit kan alleen worden geborgd als het budget op de reguliere scholen zo wordt ingezet dat een deel van de taken van de leraren die als examinator willen fungeren door anderen wordt overgenomen (bijvoorbeeld bepaalde niet-lesgebonden taken, lestaken die onder verantwoordelijkheid van de docent door iemand anders kunnen worden uitgevoerd, e.d.) en dat kan door tijdelijke taakuitbreiding van collega's, extra inzet van een assistent e.d.

Risico: het lerarentekort kan ervoor zorgen dat er ondanks financiële ruimte er onvoldoende beschikbare personele capaciteit is op vo- en vso-scholen.

5.3. Een hogere compensatie voor examinatoren

Examinatoren zijn niet erg tevreden over de hoogte van de vergoeding en wat ze er na belastingafdrachten aan overhouden. Met een hogere compensatie voor hun werkzaamheden en bijvoorbeeld eerder recht op een hotelovernachting wordt het eenvoudiger om examinatoren te blijven interesseren voor het werk.

Effect op oplossing probleem

Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
++	++

Toelichting: Deze aanpassing kan ertoe leiden dat er meer docenten zich aanmelden als examinator bij de staatsexamens en dat examinatoren langer behouden blijven. Dit kan het capaciteitsprobleem deels oplossen. Deze aanpassing is op korte termijn in te zetten en kan daarom ook op korte termijn effectief zijn.

Wet- en regelgeving

Er zijn geen aanpassingen in de wet- en regelgeving nodig.

Organisatie

64% van de examinatoren denkt dat dat een hogere vergoeding voor examinatoren bij zal dragen aan het aantrekken en behouden van examinatoren. Daarnaast zouden betere voorwaarden, zoals eerder recht op een hotelovernachting, ertoe bijdragen dat examinatoren langer betrokken blijven bij de staatsexamens of misschien meerdere dagen willen examineren. Van de examinatoren die denken dat een hogere vergoeding niet zal bijdragen aan het aantrekken en behouden van examinatoren geeft een examinator als reden aan dat de vergoeding niet van doorslaggevende betekenis is om te gaan examineren bij de staatsexamens.

Politiek-bestuurlijk

Deze aanpassing zal geen politiek-bestuurlijke gevolgen hebben.

Onderwijsveld

Deze aanpassing zal geen effect hebben op kandidaten, het vso, het vo, de vavo en het particulier onderwijs.

Financieel

Afhankelijk van de verruiming van de vergoedingen nemen de totale kosten toe.

Randvoorwaarden & risico's

n.v.t.

5.4. Overige aanpassingen die het systeem kunnen versterken

Aanpassingen	Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
<p>Een efficiëntere manier van roostering en planning van de staatsexamens. Heel veel examinatoren geven aan dat er met regelmaat zaken mis gaan in de planning bij de organisatie van de staatsexamens: examinatoren worden niet op alle beschikbare dagen ingepland, examinatoren worden niet ingepland op dagen dat er examinatoren nodig zijn (bijv. er zijn open plekken) terwijl ze wel doorgegeven hadden beschikbaar te zijn, examinatoren worden verkeerd ingepland, er wordt niet altijd goed gecommuniceerd over de planning, en er wordt niet altijd goed rekening gehouden met wensen van examinatoren (bijv. afstand). Een beter digitaal rooster- en planningsysteem zou hier een oplossing voor kunnen bieden (bijv. een online inschrijfsysteem). Momenteel is DUO bezig met het moderniseren van het ICT systeem voor staatsexamens. Dat is uiteraard een nuttige exercitie maar we verwachten daarvan slechts een beperkte bijdrage aan op de oplossing van hier gesignaleerde problemen.</p>	+	++

6. Oplossingsrichtingen: systeem aanpassen

6.1. Mondelinge college examens worden (deels) vervangen door schriftelijke of digitale examens voor kandidaten die dat kunnen

Nu wordt voor bijna alle vakken een mondeling college examen afgenomen. Tegelijkertijd doen alle staatsexamenkandidaten (ook die in het vso) aan de reguliere centrale examens mee die overwegend schriftelijk zijn. Vanuit dat perspectief is het niet ondenkbaar dat een deel van de college examens vervangen wordt door schriftelijke of digitale examens, zoals dat ook geldt voor veel schoolexamens op reguliere vo-scholen. Dat betekent minder druk op examinatoren. Voor een aantal vakken (bijv. wiskunde, economie, maatschappijleer) bestaan reeds de schriftelijke of digitale college examens. Net zoals tijdens de centrale examens blijft het mogelijk om daarbij aangepast examen (bijv. mondeling) te doen als dat nodig is voor bepaalde leerlingen. Vakken waarin mondelinge vaardigheid deel uit maakt van het PTA, zoals bij de talen, worden wel mondeling getoetst.

Effect op oplossing probleem

Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
++	++

Toelichting.

- Deze aanpassing er toe zal leiden dat er voor vakken die schriftelijk of digitaal worden afgenomen geen examinatoren nodig zijn op specifieke dagen. Dit zorgt voor meer ruimte in de planning in die periode doordat examinatoren niet op allerlei locaties aanwezig moeten zijn op specifieke dagen en haalt daardoor de druk van de organisatie van de mondelinge examens er enigszins af. Er zullen echter nog wel examinatoren nodig blijven omdat de correctie van de schriftelijke examens (afhankelijk van vak en de vorm) ook tijd kost. Daarnaast zal deze aanpassing er naar verwachting toe leiden dat er minder examinatoren beschikbaar zijn. Deze aanpassing heeft daarom beperkt effect op het oplossen van de problemen in de organisatie van de staatsexamens.
- Het is niet haalbaar om deze aanpassing binnen op korte termijn in te voeren, omdat de schriftelijke en digitale college examens ontwikkeld moeten worden.

Wet- en regelgeving

Het gedeeltelijk schriftelijk/digitaal afnemen van (een aantal) college examens vraagt geen aanpassingen in het staatsexamenbesluit, maar mogelijk wel een wijziging in het examenprogramma/reglement.

Organisatie

- Het grootste knelpunt in de organisatie van de staatsexamens is de afname van mondelinge college-examens, omdat deze individueel worden afgenomen. Als de mondelinge examens vervangen worden door digitale of schriftelijke examens, dan kan de afname groepsgewijs gebeuren. Dit heeft enerzijds tot gevolg dat er minder examinatoren ingezet hoeven te worden. Anderzijds, zal deze aanpassing er voor zorgen dat er minder examinatoren beschikbaar zullen zijn. De afname van mondelinge examens is namelijk een reden voor examinatoren om te examineren bij de staatsexamens. Veel examinatoren vinden de mondelinge examens juist een interessant en waardevol onderdeel. Als mondelinge examens vervangen worden door schriftelijke of digitale, dan zal dat dus een negatief effect hebben op de werving en het behoud van examinatoren. Het is op basis van dit onderzoek lastig in te schatten in hoeverre dit negatieve effect opweegt tegen de winst die kan worden behaald. Uit de vragenlijst komt ook naar voren dat examinatoren verdeeld zijn over de vraag in hoeverre het schriftelijk/digitaal afnemen van het college-examen de druk op de uitvoering van de staatsexamens zal verminderen: 39% is het hier (helemaal of enigszins) niet mee eens, 43% is het hier (helemaal of enigszins) mee eens, en 18% heeft hierover geen duidelijke mening en antwoordt neutraal.
- In de huidige situatie komen er vaak kandidaten niet opdagen. Door schriftelijke/digitale afname in groepen is er geen verlies van capaciteit van examinatoren. Er is wel enig verlies van capaciteit op het gebied van de ingeschatte zaalgrootte die nodig is, het aantal surveillanten, voorleeshulpen, locatievoorzitters e.d.

Politiek-bestuurlijk

Er zal deels draagvlak zijn voor deze aanpassing. Sommige actoren zullen blij zijn met deze maatregel, maar andere niet.

Onderwijsveld:

Effect kandidaat: Het effect van deze aanpassing op een succesvol examentraject verschilt per leerling:

- Voor sommige leerlingen is het mondeling examen een struikelblok en zal deze aanpassing leiden tot een succesvol examentraject. Dit gaat bijvoorbeeld om autistische leerlingen. Autistische leerlingen vinden het moeilijk om te interacteren met voor de hen onbekende examinatoren. Ook gaat het om leerlingen die zich mondeling niet goed kunnen uiten (o). Het onderwijsniveau lijkt hier ook mee te spelen. Een vso-school gaf aan dat met name de (cluster 4) havoleerlingen veel lager scoorden op het mondeling examen dan op het centraal examen. Het is onduidelijk is waarom dat zo is.
- Voor andere leerlingen is het mondeling een uitkomst en zal deze aanpassing juist leiden tot een minder succesvol examentraject. Door mondelinge afname kunnen examinatoren een beter beeld van de kandidaten en kunnen ze er voor zorgen dat er in het examen naar voren komt wat de kandidaten weten. Als het eindcijfer van leerlingen wordt gebaseerd op twee schriftelijke toetsen, dan kan dit tot gevolg hebben dat het eindcijfer niet goed weergeeft wat leerlingen weten en beheersen. Leerlingen met psychiatrische stoornissen (zoals angst, neurose of opstandig gedrag), die daar veel hinder ondervinden zullen vermoedelijk onderpresteren op een schriftelijk/digitaal college examen. De sfeer bij de mondelinge examens is erg rustig en erg fijn voor een deel van de kandidaten. Dat kan deze kandidaten helpen. Ook kan er in de individuele setting van het mondeling examen eenvoudig rekening gehouden worden met de beperking van kandidaten. Kandidaten met autisme kunnen bijvoorbeeld tussendoor even bewegen. Ook voor bijvoorbeeld (zwaar) dyslectische kandidaten is een mondeling examen fijner. Vlot lezen en schrijven is voor hen lastig omdat ze moeite hebben met het verbinden van een letter met een klank. Ook hebben autistische kandidaten soms moeite met bepaalde typen vragen (bijv. die interpretatie vereisen). Bij een mondeling examen kunnen examinatoren daar rekening mee houden en kunnen ze doorvragen. Onderwijsniveau lijkt hier ook mee te spelen. Een vso-school gaf aan dat met name de (cluster 4) vmbo-leerlingen hoger scoorden op het mondeling examen dan op het centraal examen. Het is onduidelijk waarom dit zo is.
- Een digitale afname kan een negatieve invloed hebben op de prestaties van leerlingen. Met name op begrijpend lezen scoren leerlingen vaak lager op een digitale toets dan op een papieren toets.²⁹

Effect vso: Leerlingen moeten anders worden voorbereid op het college-examen. Voor de school zal deze aanpassing geen grote effecten hebben.

Effect vo & vavo: Deze aanpassing zal geen effecten hebben voor het vo of de vavo.

Effect particulier onderwijs: geen.

Financieel

Examinatoren worden nu niet meer ingezet bij het mondeling, maar moeten wel worden ingezet voor de 1^e en 2^e correctie van het schriftelijk college examen. Kosten voor de afname van het mondeling examen nemen af, maar de kosten voor de correctie van het schriftelijk examen nemen toe. Afhankelijk van de precieze invulling zullen de kosten anders uitvallen.

Randvoorwaarden en risico's

- Digitale afname vereist wel juiste infrastructuur op scholen (juiste computer en sturingsprogramma's) en examenlocaties.
- Het risico dat hiermee gelopen wordt is dat voor een deel van de leerlingen het negatieve effecten zal hebben op het succesvol voltooien van een examentraject.

²⁹ <https://www.nro.nl/kennisrotondevragenopeenrij/resultaten-bij-digitaal-toetsen/>

6.2. Mondelinge examens worden afgenomen door één examinator en een persoon die verslag opstelt, die is wel getraind maar geen (of onder-) bevoegd docent voor dat vak

In de huidige situatie worden mondelinge examens afgenomen door twee voor dat vak bevoegde docenten. Afwisselend neemt daarbij één het examen af terwijl de ander het protocol opstelt. Na afloop voeren zij overleg over de antwoorden en komen ze tot een beoordeling van het examen. Een alternatieve situatie is wanneer de mondelinge examens worden afgenomen door één examinator en een persoon die een protocol opstelt die niet noodzakelijk bevoegd is voor dat vak. Het ligt voor de hand dat die persoon wel getraind wordt en bijvoorbeeld onderbevoegd is of wel bevoegd maar geen eigen examenklas heeft o.i.d.

Effect op oplossing probleem

Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
++	+++

Wet- en regelgeving

Deze maatregel vereist een aanpassing in het reglement voor examinatoren.

Organisatie

- Enerzijds zorgt deze aanpassing ervoor dat er minder examinatoren nodig zijn en dat de protocollant geworven kunnen worden uit een grotere pool (bijv. vakdocenten die geen examenklas hebben). Op termijn kan dit zorgen voor een toename aan examinatoren als verslagleggers later alsnog een examenklas krijgen en voldoen aan de vereisten voor examinator.
- Anderzijds zal deze aanpassing ervoor zorgen dat er minder examinatoren willen examineren bij de staatsexamen of minder examens willen afnemen op een dag. Als examinatoren niet kunnen overleggen met collega's over de beoordeling en niet kunnen wisselen van rol gedurende de dag (protocollant versus examinator) dan neemt voor hun de werkdruk en belasting toe. Examinatoren vinden het belangrijk om tot een goede beoordeling van het mondeling examen te komen. Het is extra inspannend om tot een goed oordeel te komen zonder overleg met een collega. Ook vinden examinatoren het juist leerzaam om te overleggen en sparren met collega's. Als dit onderdeel wegvalt dan zullen minder examinatoren zich aanmelden.

Politiek-bestuurlijk

Voor deze aanpassing is momenteel weinig draagvlak onder examinatoren.

Onderwijsveld

Effect kandidaat: Als een examen moet worden beoordeeld door één persoon, dan maakt het de beoordeling subjectiever. Dat vergoot het risico op onvoldoende kwaliteit van het mondeling examen. Dit zou een negatief effect voor de kandidaat betekenen. Het is onduidelijk of de kandidaat door deze maatregel juist sneller zal slagen of zakken voor het mondeling examen.

Effect vo, vavo, particulier onderwijs: Deze aanpassing heeft geen effect voor het vo, de vavo en het particuliere onderwijs.

Financieel

Deze aanpassing zal geen financiële effecten hebben. Door deze aanpassing zal er geen verandering komen in het totaal aantal dagen dat er mondelinge examens moeten worden afgenomen en de compensatie voor de afname van de mondelinge examens blijft hetzelfde. De kosten voor de mondelinge examens blijven daarom hetzelfde. Mogelijk zou er wel een verschil in vergoeding ingebouwd kunnen worden (examinatoren meer dan protocollant) om examinatoren te blijven motiveren.

Randvoorwaarden en risico's

Risico: Examinatoren bepalen nu samen het cijfer. Als het cijfer door één persoon wordt bepaald dan wordt de betrouwbaarheid en kwaliteit van de examens mogelijk eerder in twijfel getrokken met grotere kans op bezwaar en beroep.

- Een randvoorwaarde is dat de protocollant voldoende kennis van het vak heeft om te notuleren op een specifiek niveau. Voor het notuleren van een examen Arabisch is het bijvoorbeeld belangrijk dat de notulist ook Arabisch kan schrijven en voor een examen Wiskunde B op vwo-niveau is het belangrijk dat de notulist alle wiskundige formules en berekeningen die worden benoemd goed kan noteren.

6.3. College-examens worden verspreid afgenomen over het schooljaar in plaats van vlak voor/in de zomervakantie

Nu worden de mondelinge college examens afgenomen na afsluiting van het centraal examen. Als de mondelinge college examens meer verspreid worden afgenomen, is het mogelijk om de examinatoren over een grotere periode vaker in te zetten. Mogelijk kan de beschikbaarheid van examinatoren toenemen als de examens niet vlak voor de vakantie plaatsvinden. Vo- en vso-docenten hebben op andere momenten mogelijk meer ruimte in hun agenda (geen rapportvergaderingen, geen correcties centrale examens). Mondelinge examens zouden deels bijvoorbeeld in de voorjaarsvakantie kunnen plaatsvinden.

Effect op oplossing probleem

Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
++	++

Toelichting: Deze aanpassing heeft beperkt effect omdat waarschijnlijk niet alle mondelinge examens verplaatst kunnen worden.

Wet- en regelgeving

Nu is vastgelegd dat de college examens aanvangen nadat de centrale examens zijn afgerond. Dat onderdeel moet worden aangepast.

Organisatie

Qua organisatie raakt het weliswaar meer gespreid in de tijd (minder overzichtelijk) maar daardoor ook beter mogelijk om de planning van de college examens rond te krijgen.

Politiek-bestuurlijk

n.v.t.

Onderwijsveld

Effect kandidaat: Leerlingen zullen, afhankelijk van het tijdstip van afname van het college examen, minder tijd hebben om voor een vak alle lesstof te beheersen. Daardoor kunnen ze misschien minder goed worden voorbereid op het examen. Dit speelt vooral een rol bij leerlingen die versneld onderwijs willen doen (2 jaar in 1 jaar).

Effect vso: Leerkrachten op het vso hebben minder tijd om de leerstof te behandelen. Daarnaast zijn op sommige vso-scholen alle lokalen nodig om mondeling examen te doen. Mondelinge examens kunnen op sommige vso-locaties alleen plaats vinden als alle klassen op school geen onderwijs meer volgen of leerlingen vakantie hebben.

Effect vo en vavo: Mogelijk geven reguliere scholen minder snel toestemming om op te treden als examiner als de college examens eerder plaatsvinden. Veel docenten hebben tijdens het schooljaar minder tijd; docenten moeten onderwijs geven aan examenklassen en ook het reguliere onderwijs gaat door. Docenten kunnen mogelijk wel in de vakantieperiodes (bijv. de voorjaarsvakantie) tijd vrij maken om te examineren.

Financieel

Deze aanpassing heeft geen financiële gevolgen. Door deze aanpassing zal er geen verandering komen in het totale aantal dagen dat er mondelinge examens moeten worden afgenomen en de compensatie voor de afname van de mondelinge examens blijft hetzelfde. De kosten voor de mondelinge examens blijven daarom grosso modo hetzelfde.

Randvoorwaarden en risico's

- Randvoorwaarde: de datum van inschrijving van kandidaten voor het staatsexamen moet dan waarschijnlijk naar voren worden geschoven. Dit kan problematisch zijn voor sommige vso-leerlingen; het is niet altijd eerder in het schooljaar duidelijk of leerlingen klaar zijn om examens te doen.
- Randvoorwaarde: Bij de invoering van deze aanpassing is een overgangperiode nodig waarin docenten aanpassingen kunnen maken in de planning van de examenstof. Ook is er misschien een aanpassing nodig in de inhoud van de examenstof; niet alle examenstof kan van september tot februari al worden behandeld in het onderwijs.
- Randvoorwaarde: Het vraagt aanpassingen in de organisatie door het jaar heen..

6.4. Vso-leerlingen doen vaker staatsexamens op centrale locaties (gecombineerd op één vso-locatie)

Nu worden vso-kandidaten in de meeste gevallen examens op hun eigen school. Met name op vso-scholen met maar een beperkt aantal kandidaten betekent dat een relatief inefficiënte planning van de capaciteit van examinatoren. Wanneer vso-leerlingen meer geclusterd naar de examens komen (bijvoorbeeld naar één vso-locatie), betekent dat een efficiënter proces. Dat betekent dat vso-kandidaten niet meer allemaal op de eigen school examens kunnen doen maar zullen moeten reizen (met name wanneer maar weinig andere kandidaten op die school examens doen).

Effect op oplossing probleem

Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
++	++

Toelichting: Deze aanpassing zal de druk op de organisatie enigszins verminderen. Er moeten centrale locaties worden gezocht om alle kandidaten examens te laten doen. Dit is waarschijnlijk niet haalbaar op korte termijn.

Wet- en regelgeving

Er zijn hiervoor geen aanpassingen nodig in de wet- en regelgeving.

Organisatie

Deze aanpassing zorgt ervoor dat examinatoren efficiënter ingezet kunnen worden. Op 20% van de vso-locaties doen minder dan 10 leerlingen staatsexamens in gemiddeld vier vakken. Dit zorgt ervoor dat de examinatoren niet efficiënt kunnen worden ingepland op een dag. Door vso-leerlingen meer op centrale locaties (dat kunnen uiteraard ook vso-locaties zijn) centraal examens te laten doen, zijn er minder surveillanten nodig. Het aantal correctiewerken blijft wel gelijk. Als vso-leerlingen op centrale locaties mondeling college examens doen, dan kunnen examinatoren ook efficiënter worden ingezet. In plaats van dat sommige examinatoren naar een vso-locatie gaan om één of enkele mondelingen af te nemen, kunnen examinatoren meer mondelinge examens afnemen per dag op een centrale locatie.

Politiek-bestuurlijk

Er is weinig draagvlak voor deze aanpassing in het vso. Daarnaast doet deze aanpassing afbreuk aan de gedachte van maatwerk voor vso-kandidaten: wanneer ze niet meer op hun eigen vertrouwde school hun examens kunnen doen.

Onderwijsveld

Effect kandidaat: Vanwege lichamelijke of psychische beperkingen is het vaak niet mogelijk voor specifieke leerlingen om naar een centrale locatie te gaan. Als bepaalde leerlingen (bijv. met ASS) buiten de eigen comfortzone moeten, zijn ze minder redzaam als de onveiligheid van de omgeving toeneemt. Centrale examenlocaties zijn groot en het is op deze locaties voor de kandidaten dan relatief druk. Dat geeft deze leerlingen veel prikkels. Ook het reizen naar een andere locatie is voor veel leerlingen stressvol. Deze aanpassing zal daarom een negatieve invloed hebben op de examenresultaten van een deel van de vso-leerlingen.

Effect vso: Deze aanpassing betekent een andere belasting voor vso-scholen. Vso-scholen moeten regelen dat de kandidaten naar de centrale locatie worden gebracht. Ook moeten de scholen van tevoren moeten organiseren dat de leerlingen naar de locatie toe kunnen om te 'wennen'.

Effect vo, vavo, particulier onderwijs: Deze aanpassing heeft geen effect voor het vo, vavo en het particuliere onderwijs.

Financieel

Deze aanpassing zal weinig financiële gevolgen hebben. Enerzijds moeten er meer centrale locaties geregeld worden en komen er reiskosten bij (voor de leerlingen). Anderzijds kan er volstaan worden met minder examinatoren, voorzitters en secretarissen e.d. en scheelt het de reiskosten voor hen.

Randvoorwaarden en risico's

- **Risico:** Vervoer naar een centrale plaats is voor veel leerlingen in het speciaal onderwijs een probleem. Indien de school dit niet regelt, is de kans dat vso-kandidaten niet zullen opdagen bij het staatsexamen zeer reëel.
- **Randvoorwaarde:** Het aantal centrale locaties of gecombineerde vso-locaties moet worden vergroot om reisafstand voor vso-leerlingen beperkt te houden en vooral ook om te zorgen dat die locaties niet te groot worden.

6.5. Overige systeemaanpassing

Aanpassingen	Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
CE cijfers eerder doorgeven, waardoor kandidaten/vso-scholen eerder afwegen of het zin heeft deel te nemen aan de mondelinge college examens. Deze aanpassing zal ervoor zorgen dat tientallen kandidaten niet meer deelnemen aan de mondelinge examens vanwege slechte prestaties op het centraal examen en de slaagkans.	+	+

7. Overzicht van alle oplossingsrichtingen

In onderstaande tabel zetten we oplossingsrichtingen in één overzicht zodat ze onderling beter vergeleken kunnen worden.

Oplossingsrichtingen	Effect op de oplossing	Effect op korte termijn
4.1. Meer samenwerking tussen vso en vo op het gebied van examinering	++++	+
4.2. Meer samenwerking tussen vso en vavo op het gebied van examinering	++++	+
4.3. Meer vso-scholen met een eigen examenlicentie	++++	+
4.4 Overig druk verminderen	+	+
5.1. Actievere werving extra examinatoren	++	+++
5.2. Vo- en vavo-scholen worden in de bekostiging gecompenseerd om docenten van examenklassen te laten deelnemen als examinator bij de staatsexamens	++	++
5.3. Een hogere compensatie voor examinatoren.	++	++
5.4 Overig versterken	+	++
6.1. Mondelinge college examens worden (deels) schriftelijk of digitaal schriftelijk afgenomen voor kandidaten die dat kunnen.	++	++
6.2. Mondelinge examens worden afgenomen door één examinator en een persoon die verslag opstelt, die is wel getraind maar geen (of onder-) bevoegd docent voor dat vak.	++	+++
6.3. College-examens worden verspreid afgenomen over het schooljaar in plaats van vlak voor/in de zomervakantie.	++	++
6.4. Vso-leerlingen doen staatsexamens op meer centrale locaties	++	++
6.5 Overig aanpassen	+	+

De oplossingsrichtingen waarvan we de meeste structurele effecten mogen verwachten, zijn ook het meest lastig te implementeren (4.1-4.3). Maar met name het werken aan de combinatie van enerzijds symbiose vso/vavo en vso/vo voor de vso-instellingen met kleinere aantallen kandidaten en anderzijds stimuleren van examenlicenties bij vso-instellingen met veel examenkandidaten is op termijn een strategie die substantieel bijdraagt aan daling van het aantal staatsexamenkandidaten. Dit kan, ook om de om de problemen op de korte termijn te verlichten, bijvoorbeeld worden gecombineerd met maatregelen voor het aantrekken van meer examinatoren (5.1) en een gewijzigde bezetting bij de mondelinge examens (6.2).

Bijlage 1 Interviewleidraden

Interviewleidraden Toekomstbestendig Staatsexamen

Bartiméus, Ieder(in), Siméa, LECSO, NRTO, Ouders & Onderwijs, LAKS

Inleiding

- Uitleg aanleiding en doel onderzoek - *Oberon is gevraagd door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap om onderzoek te doen naar staatsexamens. Door de jaarlijkse toename van staatsexamenkandidaten wordt het steeds lastiger om staatsexamens te organiseren (bijv. planning, logistiek, personele capaciteit). Er lijken aanpassingen in het systeem nodig om ook in de toekomst de staatsexamens te kunnen organiseren. Het onderzoek dat Oberon gaat doen heeft dan ook tot doel om meer inzicht te krijgen in het huidige gebruik van het staatsexamen en in de inrichting van een toekomstig bestendig staatsexamen.*
- Doel interview – *in motieven om gebruik te maken van staatsexamen en de (on)mogelijkheden van alternatieve routes.*
- Interview duurt ongeveer 30/60 minuten. We zullen eerst een aantal vragen stellen over de motieven en redenen voor deelname aan het staatsexamen en daarna over mogelijkheden voor alternatieve routes.
- Hoe wordt de informatie uit het interview verwerkt – *Informatie vanuit de interviews zullen wij integraal verwerken in een rapport.*

Vragen m.b.t. motieven en redenen om gebruik te maken van het staatsexamen

- *Ontvangen jullie signalen uit het veld(van ouders/leerlingen) over staatsexamens? Welke signalen zijn dat? (Deze vraag alleen voor Ouders & Onderwijs, LAKS).*
- Welke leerlingen/doelgroepen nemen deel aan het staatsexamen?
- Wat zijn redenen en motieven voor kandidaten om gebruik te maken van het staatsexamen?
- Hoe sluit het staatsexamen aan bij (specifieke ondersteunings)behoeften van kandidaten? (Bijv. er blijken erg veel leerlingen met aangepast examen bij te zitten, 2/3, dat is zelf inclusief so populatie erg veel).
- Zijn er leerlingen die staatsexamen doen maar ook op een reguliere manier examen zouden kunnen doen? Welke kandidaten zijn dat, hoeveel zijn het er bij benadering, wat is daarvoor nodig?
- Welke prikkels zitten er volgens u in het huidige systeem die het gebruik van staatsexamen stimuleren?
- Welke prikkels zitten er volgens u in het huidige systeem die het gebruik van staatsexamen tegengaan?

Vragen m.b.t. toekomstig bestendig staatsexamen:

- Zijn er momenteel alternatieve examenvoorzieningen voor de (doelgroep) kandidaten om hun diploma te halen? Bijv. symbiose, vso-vo, via vavo, is deel particulier onderwijs ook soort route geworden voor vso leerlingen?
 - Wordt daar gebruik van gemaakt? Zo ja, waarom wel?
 - Zo niet, waarom? Wat is de reden en het motief voor het gebruik van het staatsexamen in plaats van alternatieve examenvoorziening?
 - Kunnen deze alternatieven voorzien in specifieke ondersteuningsbehoeften van kandidaten? Wat is daarvoor nodig?
- Zijn er aanpassingen mogelijk die kunnen bijdragen aan verlichting op de druk van de uitvoering van staatsexamens? Eerst open benadering. Daarna vraag naar mogelijkheden voor:
 - eigen examenlicentie
 - symbiose vso-vo (eventueel voor een deel van de kandidaten, en welke dan?)
 - hoe belangrijk is de mondelinge afname van het college-examen? Kan het ook schriftelijk? (eventueel voor een deel van de kandidaten, en welke dan?)
 - Is een deel van de (vso) leerlingen in staat om op een andere locatie dan eigen school centraal en college examen af te leggen?
 - Extraneusregeling
 - (andere) aanpassingen in de inrichting en organisatie van staatsexamens

- Juridische aanpassingen
- Personele aanpassingen
- Wat zijn voordelen van deze alternatieven/aanpassingen? (Voordelen voor de kandidaat en voor het systeem van staatsexaminering)
- Wat zijn nadelen van deze alternatieven/aanpassingen? (Nadelen voor de kandidaat en voor het systeem van staatsexaminering)
- Zijn er bepaalde voorwaarden voor het gebruik van deze alternatieve examenvoorziening?
- In welke mate kunnen deze aanpassingen ook voorzien in de specifieke (ondersteunings)behoeften van de kandidaten?

Afsluiting

Interviewleidraden – OCW

Inleiding

- Uitleg aanleiding en doel onderzoek - *Oberon is gevraagd door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap om onderzoek te doen naar staatsexamens. Door de jaarlijkse toename van staatsexamenkandidaten wordt het steeds lastiger om staatsexamens te organiseren (bijv. planning, logistiek, personele capaciteit). Er lijken aanpassingen in het systeem nodig om ook in toekomst de staatsexamens te kunnen organiseren. Het onderzoek dat Oberon gaat doen heeft dan ook tot doel om meer inzicht te krijgen in het huidige gebruik van het staatsexamen en in de inrichting van een toekomstig bestendig staatsexamen.*
- Doel interview – *in motieven om gebruik te maken van staatsexamen en de (on)mogelijkheden van alternatieve routes.*
- Interview duurt ongeveer 30/60 minuten. We zullen eerst een aantal vragen stellen over de huidige situatie en daarna over mogelijkheden voor alternatieve routes.
- Hoe wordt de informatie uit het interview verwerkt – *Informatie vanuit de interviews zullen wij integraal verwerken in een rapport.*

Vragen m.b.t. huidige situatie:

- Welke functies heeft het staatsexamen voor OCW?
 - Zijn bepaalde functies belangrijker dan andere functies?
- Voor welke doelgroepen is het staatsexamen bedoeld?
 - Zijn er bepaalde doelgroepen belangrijker dan andere doelgroepen?
 - B2 scholen (met examenlicentie) bieden ook staatsexamenroute aan, niet alleen volgens DUO maar ook volgens hun eigen site (bijv. Amsterdamse school, volgens DUO ook Luzac). Hoe kijkt OCW daarnaar?
- Zijn er ook alternatieve examenvoorzieningen voor de verschillende (doelgroep) kandidaten om hun diploma te halen? (Bijv. eigen licenties, symbiose, extraneus).
 - Wat zijn voordelen hiervan?
 - Wat zijn nadelen hiervan?
- Hoe sluit het staatsexamen aan bij behoeften van kandidaten? Bijvoorbeeld DUO geeft aan dat 2/3 van kandidaten aangepast examen heeft: hulpmiddel, meer tijd nodig, laptop gebruik, examen met extra pauzes, verklanking. Gaat via aanvraagformulier plus medische of andere verklaring. Ziet OCW die trend ook, eigenlijk reactie op maatwerk in onderwijs?
 - Kunnen alternatieve examenvoorzieningen in die behoefte voorzien?
- Welke prikkels zitten er volgens u in het huidige systeem die het gebruik van staatsexamen stimuleren?
- Welke prikkels zitten er volgens u in het huidige systeem die het gebruik van staatsexamen tegengaan?

Vragen m.b.t. toekomstig bestendig staatsexamen:

- Zijn er aanpassingen of alternatieven mogelijk die kunnen bijdragen aan verlichting op de druk van de uitvoering van staatsexamens? Vraag naar mogelijkheden voor:

- Aanpassingen in de inrichting en organisatie van staatsexamens (bijv. andere tijden afname college examens, deels in herfst en voorjaarsvakantie), schriftelijke afname college examens, andere ideeën.
 -
 - Doelgroepen definiëren via juridische aanpassingen
 - Personele aanpassingen
 - Wat zijn voordelen van deze alternatieven/aanpassingen?
 - Voordelen voor de kandidaat
 - Voordelen voor het systeem van staatsexaminering
 - Wat zijn nadelen van deze alternatieven/aanpassingen?
 - Voordelen voor de kandidaat
 - Voordelen voor het systeem van staatsexaminering
 - Zijn er bepaalde voorwaarden voor het gebruik van deze alternatieve examenvoorziening/aanpassing?
 - In welke mate kunnen alternatieven/aanpassingen ook voorzien in de specifieke (ondersteunings)behoeften van de kandidaten?
- Hebben jullie (OCW als stelselverantwoordelijke) zicht heeft op aantal kandidaten dat StEx examens (ook als losse vakken) doet terwijl ze op school ingeschreven staan met eigen examenlicentie.
 - Vinden jullie dit wel belangrijk om te weten? Hoe kijken jullie daar tegen aan?
 - Is het wel nuttig/nodig voor hele kleine vakken? Is het wel of niet nuttig/nodig voor kandidaten die vwo op school proberen en als dat te hoog gegrepen is voor de zekerheid ook bij StEx voor havo hebben aangemeld. Wat is wel de bedoeling en wat niet (en waarom)?

Afsluiting

Interviewleidraden – VO-raad, sectorraad swv VO, VAVO netwerk

Inleiding

- Uitleg aanleiding en doel onderzoek - *Oberon is gevraagd door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap om onderzoek te doen naar staatsexamens. Door de jaarlijkse toename van staatsexamenkandidaten wordt het steeds lastiger om staatsexamens te organiseren (bijv. planning, logistiek, personele capaciteit). Er lijken aanpassingen in het systeem nodig om ook in toekomst de staatsexamens te kunnen organiseren. Het onderzoek dat Oberon gaat doen heeft dan ook tot doel om meer inzicht te krijgen in het huidige gebruik van het staatsexamen en in de inrichting van een toekomstig bestendig staatsexamen.*
- Doel interview – *in motieven om gebruik te maken van staatsexamen en de (on)mogelijkheden van alternatieve routes.*
- Interview duurt ongeveer 30/60 minuten. We zullen eerst een aantal vragen stellen over de huidige situatie en daarna over mogelijkheden voor alternatieve routes.
- Hoe wordt de informatie uit het interview verwerkt – *Informatie vanuit de interviews zullen wij integraal verwerken in een rapport.*

Samenwerking met vso-vo – waarom komt dat niet van de grond? Hoe loopt dat dan?

Vragen m.b.t. motieven en redenen voor gebruik staatsexamen leerlingen vo/vavo

- Wat zijn redenen en motieven voor huidige vo-kandidaten om gebruik te maken van het staatsexamen (bijv. diplomaverbeteraars; back-up route op lager niveau)?
- Hoe sluit het staatsexamen aan bij (specifieke ondersteunings)behoeften van kandidaten?
- Is het wel nodig dat de leerlingen staatsexamen doen? Zijn er leerlingen die ook op een reguliere manier examen zouden kunnen doen? Wat is daarvoor nodig? (Bijv., examen afnemen in twee jaar; bewaren cijfers

e.d.; er blijken erg veel leerlingen met aangepast examen bij te zitten, 2/3, dat is zelf inclusief so populatie erg veel).

- Welke prikkels zitten er volgens u in het huidige systeem die het gebruik van staatsexamen stimuleren?
- Welke prikkels zitten er volgens u in het huidige systeem die het gebruik van staatsexamen tegengaan?

Vragen m.b.t. toekomstig bestendig staatsexamen: Samenwerking vso-vo

Een alternatief voor vso-scholen waar leerlingen staatsexamen doen is samenwerking met vo-scholen of vavo voor een deel van het onderwijsprogramma en examinering (symbiose). De vo-school is verantwoordelijk voor de inhoud van het onderwijs en de afname van het examen. Momenteel is deze vorm van samenwerking er in beperkte mate.

- Wat zijn redenen hiervoor?
- Hoe zou deze samenwerking verbeterd kunnen worden?
- Wat vereist dat van vo/vavo en vso?

Vragen m.b.t. toekomstig bestendig staatsexamen: overig

- Zijn er nog andere aanpassingen of alternatieven mogelijk die kunnen bijdragen aan verlichting op de druk van de uitvoering van staatsexamens?
 - Doelgroepen benoemen via juridische aanpassingen
 - Aanpassingen in de inrichting en organisatie van staatsexamens (bijv. andere tijden afname college examens, deels in herfst en voorjaarsvakantie), schriftelijke afname college examens, andere ideeën).
 - Personele aanpassingen ((on)mogelijkheid voor docenten vo met examenklas om mee te werken aan stex als corrector en/of examinerator. Bijvoorbeeld school verleent geen toestemming).
- Wat zijn voordelen van deze alternatieven/aanpassingen? (Voordelen voor de kandidaat en voor het systeem van staatsexaminering)
- Wat zijn nadelen van deze alternatieven/aanpassingen? (nadelen voor de kandidaat en voor het systeem van staatsexaminering)
- Zijn er bepaalde voorwaarden voor het gebruik van deze alternatieve examenvoorziening?
- In welke mate kunnen deze aanpassingen ook voorzien in de specifieke (ondersteunings)behoeften van de kandidaten?

Afsluiting

Particulier onderwijs – brede raadpleging – interviewlijst

Inleiding

- Uitleg aanleiding en doel onderzoek - *Oberon is gevraagd door het Ministerie van OCW om onderzoek te doen naar staatsexamens. Door de jaarlijkse toename van staatsexamenkandidaten wordt het steeds lastiger om staatsexamens te organiseren (bijv. planning, logistiek, personele capaciteit). Er lijken aanpassingen in het systeem nodig om ook in de toekomst de staatsexamens te kunnen organiseren. Het onderzoek dat Oberon gaat doen heeft dan ook tot doel om meer inzicht te krijgen in het huidige gebruik van het staatsexamen en in de inrichting van een toekomstig bestendig staatsexamen.*
- Doel interview – *inzicht in motieven om gebruik te maken van staatsexamen en de (on)mogelijkheden van alternatieve routes.*
- Interview duurt ongeveer 30 minuten.
- Hoe wordt de informatie uit het interview verwerkt – *Informatie vanuit de interviews zullen wij integraal verwerken in een rapport.*

Vragen over motieven deelname staatsexamen:

- Nemen er leerlingen deel aan het staatsexamen?
- Wat zijn redenen voor kandidaten om gebruik te maken van het staatsexamen?

Vragen m.b.t. toekomstbestendig staatsexamen:

- Ziet u momenteel alternatieve examenvoorzieningen (anders dan staatsexamen) voor de kandidaten om hun diploma te halen?
 - Wordt daar gebruik van gemaakt? Zo ja, waarom wel?
 - Zo niet, waarom? Wat is de reden voor het gebruik van het staatsexamen in plaats van een alternatieve examenvoorziening?
- Heeft de school een **eigen examenlicentie**? Waarom wel of niet? Zou dat een oplossing kunnen zijn voor het probleem m.b.t. organisatie staatsexamens? Wat is daarvoor nodig?
- Zijn er aanpassingen mogelijk die kunnen bijdragen aan verlichting van de druk op de uitvoering van staatsexamens? (eerst open benadering).
- Heeft school nu kb/bb leerlingen die examen doen (dan is er symbiose nodig met een VO-school voor beroepsgerichte vakken).
 - Met wat voor vo-school? Hoe lang? Hoe is samenwerking ontstaan?
 - Wat zijn ervaringen daarmee?
 - Lukt symbiose ook voor algemene vakken. Waarom wel/niet?
 - Lukt symbiose wel/niet voor andere niveaus (vmbo-tl, havo, vwo)? Waarom wel/niet?
- Het centraal examen is wel schriftelijk voor de meeste leerlingen. Kan het college examen dan ook niet (in zijn geheel) schriftelijk worden afgenomen? (eventueel voor een deel van de kandidaten, en welke dan?). Hoe belangrijk is de **mondelijke afname** van het college-examen? En voor welke/welk soort kandidaten? En welke vakken?
- (andere) aanpassingen in **de inrichting en organisatie** van staatsexamens?
- Digitale afname
- **Juridische** aanpassingen
- **Personele** aanpassingen

Afsluiting

Interviewleidraad - examinatoren

Inleiding

- Uitleg aanleiding en doel onderzoek - *Oberon is gevraagd door het Ministerie van OCW om onderzoek te doen naar staatsexamens. Door de jaarlijkse toename van staatsexamenkandidaten wordt het steeds lastiger om staatsexamens te organiseren (bijv. planning, logistiek, personele capaciteit). Er lijken aanpassingen in het systeem nodig om ook in de toekomst de staatsexamens te kunnen organiseren. Het onderzoek dat Oberon gaat doen heeft dan ook tot doel om meer inzicht te krijgen in het huidige gebruik van het staatsexamen en in de inrichting van een toekomstig bestendig staatsexamen.*
- Doel interview –*inzicht in motieven om gebruik te maken van staatsexamen en de (on)mogelijkheden van alternatieve routes.*
- Interview duurt ongeveer 30 minuten.
- Hoe wordt de informatie uit het interview verwerkt – *Informatie vanuit de interviews zullen wij integraal verwerken in een rapport.*

Werking staatsexamen

- Hoe is dat begonnen? Waarom ben je daar examinator geworden? Hoe van gehoord?
 - Hoe gaat het in zijn werk? Alleen bij college of ook centraal examen?
 - Waar doe je dat(vso, particulier)?
 - Moet je ervaring hebben om op bepaalde locaties dat af te nemen?
 - Huidige functie – waar werkzaam en welk vak
1. Wat zijn volgens u knelpunten in uitvoering en organisatie van de staatsexamens?
 2. In hoeverre kunnen onderstaande maatregelen de druk op de uitvoering van de staatsexamens verminderen? In hoeverre zouden onderstaande maatregelen tot barrières kunnen leiden voor (specifieke) kandidaten, examinatoren of scholen.
 - Meer vso-scholen werken samen met vo-scholen op het gebied van examinering (symbiose tussen vso-vo).
 - Mondelinge college examens worden digitaal afgenomen.
 - Meer vso-scholen beschikken over een eigen examen licentie.
 - Vso-leerlingen doen mondelinge examens op centrale locaties
 - VSO leerlingen doen centraal examen op centrale locaties?
 - Mondelinge college examens worden schriftelijk afgenomen voor kandidaten die schriftelijk examen kunnen doen.
 - College-examens worden verspreid afgenomen over het schooljaar in plaats van vlak voor /in de zomervakantie.
 - Mondelinge examens worden afgenomen door één examinator en een persoon die verslag maakt (wel een getraind persoon maar geen bevoegd docent)
 3. Op welke manier zouden meer docenten als examinator staatsexamens willen/kunnendeelnemen volgens u?
 - Vo-scholen hebben voldoende ruimte in de personeelsbezetting zodat vo-docenten tijd hebben om als examinator te werken bij de staatsexamens.
 - Examinatoren krijgen een hogere vergoeding voor hun werkzaamheden bij de staatsexamens.
 - Examinering van de staatsexamens wordt niet alleen gedaan door (gepensioneerde) vo-docenten, maar ook door andere (getrainde) onderwijsprofessionals.
 - Als vo-docenten gaan werken als examinator bij de staatsexamens krijgen scholen hiervoor ook een vergoeding.

4. Zijn er nog andere aanpassingen of alternatieven die de druk op de uitvoering van de staatsexamens zou kunnen verminderen die hierboven niet genoemd zijn? Licht uw antwoord toe. (open antwoord)
5. Denkt u dat u nog langere tijd als examinator staatsexamens actief blijft?
6. Wat is de belangrijkste reden om te stoppen?

Vso-scholen – brede raadpleging – interviewlijst

Inleiding

- Uitleg aanleiding en doel onderzoek - *Oberon is gevraagd door het Ministerie van OCW om onderzoek te doen naar staatsexamens. Door de jaarlijkse toename van staatsexamenkandidaten wordt het steeds lastiger om staatsexamens te organiseren (bijv. planning, logistiek, personele capaciteit). Er lijken aanpassingen in het systeem nodig om ook in de toekomst de staatsexamens te kunnen organiseren. Het onderzoek dat Oberon gaat doen heeft dan ook tot doel om meer inzicht te krijgen in het huidige gebruik van het staatsexamen en in de inrichting van een toekomstig bestendig staatsexamen.*
- Doel interview – *inzicht in motieven om gebruik te maken van staatsexamen en de (on)mogelijkheden van alternatieve routes.*
- Interview duurt ongeveer 30 minuten.
- Hoe wordt de informatie uit het interview verwerkt – *Informatie vanuit de interviews zullen wij integraal verwerken in een rapport.*

Vragen over motieven deelname staatsexamen:

- Wat is het voor vso-school, wat voor soort leerlingen met (welke ondersteuningsbehoefte)?
- Welke en hoeveel leerlingen nemen deel aan het staatsexamen? Was is de historische ontwikkeling daarin? Verwacht school dat aandeel leerlingen dat deelneemt in toekomst (verder) groeit?
- In welke vakken kunnen leerlingen staatsexamen doen en op welk niveau (vmbo-bb, vmbo-bk, vmbo-tl, havo, vwo)? Zijn er bijv. vakdocenten aanwezig?
- Wat zijn redenen voor kandidaten/vso-school om gebruik te maken van het staatsexamen?
- Hoe sluit het staatsexamen aan bij de specifieke ondersteuningsbehoeften van de kandidaten? Of sluit het niet aan?
- Zijn er leerlingen die staatsexamen doen maar ook op een reguliere manier examen zouden kunnen doen? Welke kandidaten zijn dat, hoeveel zijn het er bij benadering, wat is daarvoor nodig?

Vragen m.b.t. toekomstbestendig staatsexamen:

- Ziet respondent momenteel alternatieve examenvoorzieningen (anders dan staatsexamen) voor de (doelgroep) kandidaten om hun diploma te halen?
 - Wordt daar gebruik van gemaakt? Zo ja, waarom wel?
 - Zo niet, waarom? Wat is de reden voor het gebruik van het staatsexamen in plaats van een alternatieve examenvoorziening?
 - Kunnen deze alternatieven voorzien in specifieke ondersteuningsbehoeften van kandidaten? Zo niet, wat is daarvoor nodig?

- Zijn er aanpassingen mogelijk die kunnen bijdragen aan verlichting van de druk op de uitvoering van staatsexamens? (eerst open benadering).
- Heeft de school een **eigen examenlicentie**? Waarom wel of niet? Zou dat een oplossing kunnen zijn voor het probleem m.b.t. organisatie staatsexamens? Wat is daarvoor nodig?
- Mogelijkheid **symbiose vo of vavo**? Waarom wel of niet? Wat zijn knelpunten in de samenwerking tussen vso/vo/vavo rondom examinering? Hoe zouden die knelpunten in samenwerking met vso/vo/vavo opgelost kunnen worden?
 - schoolexamens
 - centraal examen
 - verschil in mogelijkheden tussen niveaus (vmbo, havo, vwo?)
- Heeft school nu kb/bb leerlingen die examen doen (dan is er symbiose nodig met een VO-school voor beroepsgerichte vakken).
 - Met wat voor vo-school? Hoe lang? Hoe is samenwerking ontstaan?
 - Wat zijn ervaringen daarmee?
 - Lukt symbiose ook voor algemene vakken. Waarom wel/niet?
 - Lukt symbiose wel/niet voor andere niveaus (vmbo-tl, havo, vwo)? Waarom wel/niet?
- Het centraal examen is wel schriftelijk voor de meeste leerlingen. Kan het college examen dan ook niet (in zijn geheel) schriftelijk worden afgenomen? (eventueel voor een deel van de kandidaten, en welke dan?). Hoe belangrijk is de **mondelijke afname** van het college-examen? En voor welke/welk soort kandidaten? En welke vakken?
- Is een deel van de (vso) leerlingen in staat om op een **andere locatie** dan eigen school staatexamen te doen?
 - Welk deel wel/niet en waarom?
 - Welke eisen zou dat zo'n locatie stellen (nabijheid, bekendheid, voorzieningen, ...)?
- (andere) aanpassingen in **de inrichting en organisatie** van staatsexamens?
- Digitale afname
- **Juridische** aanpassingen
- **Personele** aanpassingen

Afsluiting

VO-scholen – brede raadpleging – interviewlijst

Inleiding

- Uitleg aanleiding en doel onderzoek - *Oberon is gevraagd door het Ministerie van OCW om onderzoek te doen naar staatsexamens. Door de jaarlijkse toename van staatsexamenkandidaten wordt het steeds lastiger om staatsexamens te organiseren (bijv. planning, logistiek, personele capaciteit). Er lijken aanpassingen in het systeem nodig om ook in de toekomst de staatsexamens te kunnen organiseren. Het onderzoek dat Oberon gaat doen heeft dan ook tot doel om meer inzicht te krijgen in het huidige gebruik van het staatsexamen en in de inrichting van een toekomstig bestendig staatsexamen.*
- Doel interview – *inzicht in motieven om gebruik te maken van staatsexamen en de (on)mogelijkheden van alternatieve routes.*
- Interview duurt ongeveer 30 minuten.
- Hoe wordt de informatie uit het interview verwerkt – *Informatie vanuit de interviews zullen wij integraal verwerken in een rapport.*

Vragen m.b.t. motieven en redenen voor gebruik staatsexamen leerlingen vo/vavo

- Zijn er leerlingen bij jullie op school die staatsexamen doen (voor specifieke leerlingen, voor specifieke vakken)? (in principe mag dit niet, maar soms gebeurt dit toch).
- Wat zijn redenen daarvoor? (bijv. diplomaverbeters; back-up route op lager niveau)? Waarom kan dat niet binnen reguliere programma van de school?

Vragen m.b.t. toekomstig bestendig staatsexamen: Samenwerking vso-vo

- Hebben jullie een symbioseovereenkomst met een vso-school op het gebied van examinering? Zo ja:
 - Hoe is die samenwerking ontstaan?
 - Hoe lang is die samenwerking er al?
 - Wat is er afgesproken in deze overeenkomst? (Financieel, verantwoordelijkheden, ..).
 - Hoe ziet dat er in de praktijk uit? VSO-leerlingen op de vo-school, uniform PTA; of vso-leerlingen blijven op eigen school, met apart PTA, wel onder verantwoordelijkheid examensecretaris en vaksecties van vo-school; nog anders?
 - Hoe verloopt de samenwerking?
 - Wat gaat er goed in de samenwerking?
 - Wat zijn knelpunten in de samenwerking? Hoe zouden die knelpunten opgelost kunnen worden?
- Samenwerking tussen vo-scholen en vso-scholen m.b.t. examinering is er niet of in beperkte mate.
 - Wat zijn redenen hiervoor? Organisatorisch lastig, financieel, hangt met specifieke leerlingen samen. Goed doorvragen waar het echt op vast zit.
 - Is het ooit geprobeerd? Resultaat? Heeft samenwerkingsverband VO hier ooit op aangedrongen/voor gepleit, o.i.d.?
 - Hoe zou de samenwerking met het vso verbeterd kunnen worden?
 - Wat vereist dat van het vo en de vso? Wat vereist het van OCW (wet- en/of regelgeving, middelen)

Vragen m.b.t. toekomstig bestendig staatsexamen: overig

- Wat zijn de mogelijkheden voor vo-docenten bij jullie op school om mee te werken aan de staatsexamens als corrector en/of examinerator?
 - Is dat mogelijk voor vo-docenten? Stelt school daaraan nog eisen (bijv. beschikbaarheid voor eigen onderwijs, examenperiode, rapportvergaderingen)
 - Wordt dit gestimuleerd door de school? Waarom wel of niet?
- Welke aanpassingen zouden er aan kunnen bijdragen dat er meer vo-docenten zich aanmelden als examinerator bij de staatsexamens?
 - bijv. verspreiden van college examens over het jaar (deels in herfst en voorjaarsvakantie) – minder druk voor de vo-docenten.
 - Bijv. Tegemoetkoming voor scholen als ze examineratoren leveren?
 - Bijv. Hogere vergoeding voor vo-docenten?

- Zijn er nog andere aanpassingen of alternatieven mogelijk die kunnen bijdragen aan verlichting op de druk van de uitvoering van staatsexamens?

Afsluiting

Bijlage 2 Enquêteresultaten

Enquêteresultaten - Enquête onder individuele kandidaten

Aantal respondenten: 132

Responspercentage: 17% (De enquête is verstuurd naar 800 reguliere kandidaten: 300 havo-kandidaten, 300 vwo-kandidaten, 200 vmbo-kandidaten).

1. Wat is je leeftijd?

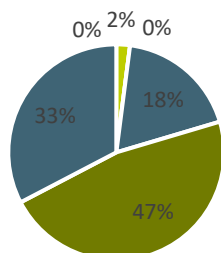
Gem: 23,88 jaar (RANGE: 12-72)

SD: 10,74

2. Heb je al eerder staatsexamen gedaan in één of meerdere vakken?

	%	Aantal
Ja	74%	98
Nee	26%	34

3. Op welk onderwijsniveau heb je al staatsexamen gedaan?

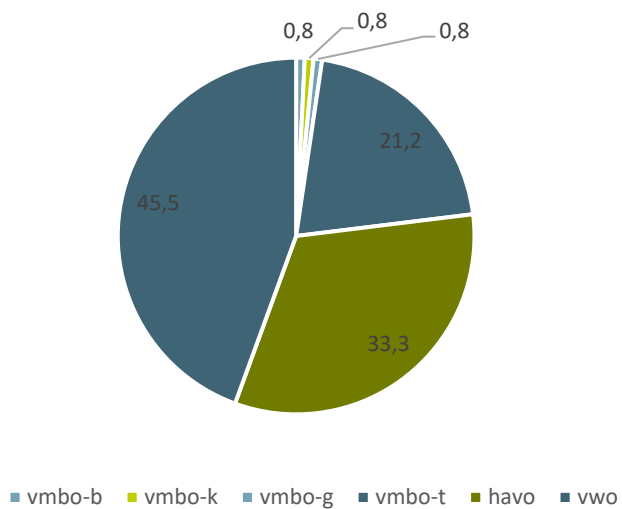
■ Vmbo-basisberoepsgericht ■ Vmbo-kaderberoepsgericht
■ Vmbo-gemengde leerweg ■ Vmbo-theoretische leerweg
■ Havo ■ Vwo

3. In welke vakken heb je staatsexamen gedaan?

Chinees	0%
Grieks	0%
Latijn	0%
Fries	0%
Russisch	0%
Wiskunde C	0%
Beeldende vorming	0%
Dans	0%
Drama	0%
Nask 1 en 2	1%

Kunst	1%
Tehatex	1%
Muziek	1%
Spaans	2%
Turks	2%
Arabisch	3%
Wiskunde D	4%
Filosofie	4%
M&O	5%
Frans	7%
Maatschappijwetenschappen	12%
Duits	15%
Aardrijkskunde	17%
Wiskunde B	18%
Maatschappijkunde	19%
Economie	21%
Natuurkunde	22%
Scheikunde	23%
Wiskunde A	25%
Anders, namelijk	26%
Geschiedenis	31%
Biologie	37%
Nederlands	58%
Engels	63%

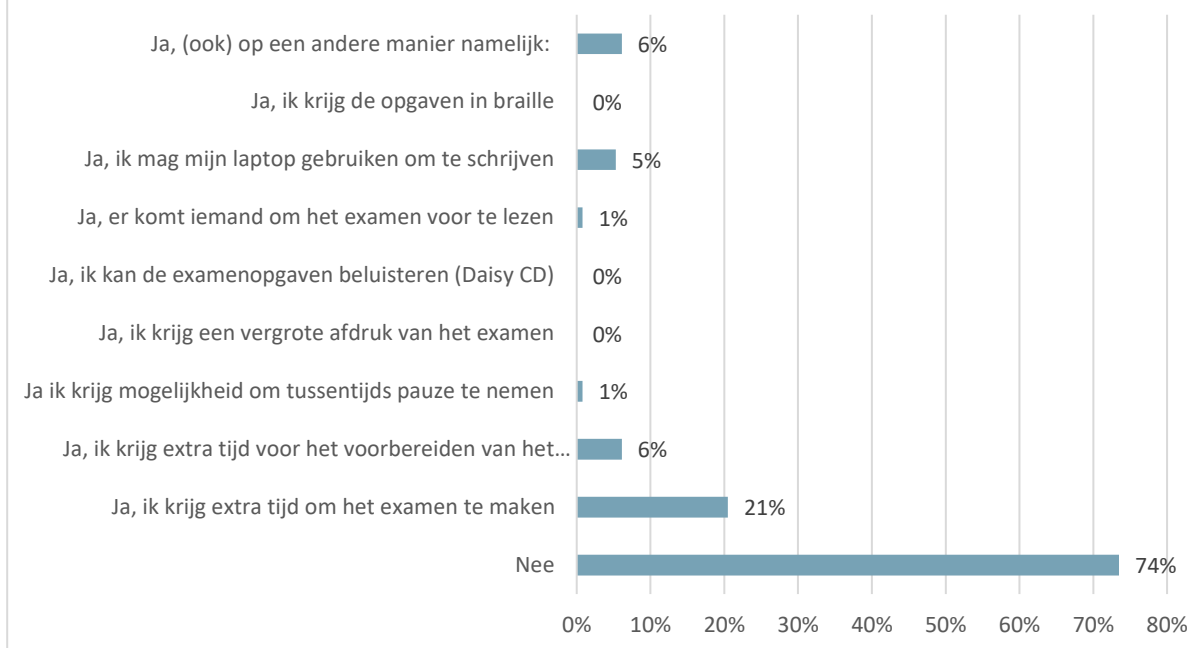
5. Op welk onderwijsniveau ga je staatsexamen doen?

6. In welk(e) vak(ken) ga je staatsexamen doen?

Chinees	0%
Grieks	0%
Fries	0%
Beeldende vorming	0%
Dans	0%
Drama	0%
Muziek	0%
Russisch	1%
Turks	1%
Wiskunde C	1%
Tehatex	1%
Spaans	2%
Latijn	2%
Arabisch	2%
Wiskunde D	2%
Kunst	2%
Frans	2%
Nask 1 en 2	2%
Filosofie	3%
M&O	4%
Duits	5%
Maatschappijwetenschappen	13%
Anders, namelijk	14%
Scheikunde	15%
Economie	15%
Wiskunde A	16%
Wiskunde B	17%
Maatschappijkunde	17%
Biologie	17%
Natuurkunde	20%
Aardrijkskunde	20%
Geschiedenis	23%
Engels	31%
Nederlands	37%

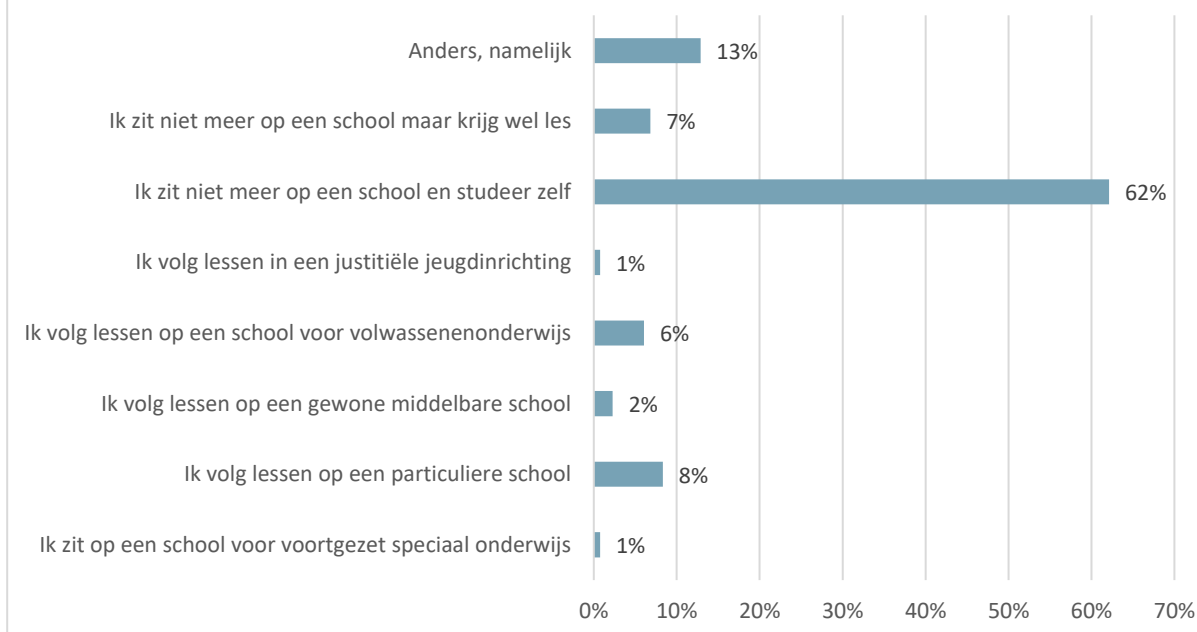
7. Doe je op een aangepaste manier staatexamen?

Anders:

- Woordenboeken
- oefenstof
- laptop
- Ik mag thuis examen doen en mijn persoonlijk begeleider mag daarbij aanwezig zijn.
- Examen wordt thuis afgenomen
- Aparte ruimte
- Afgenomen bij mij thuis

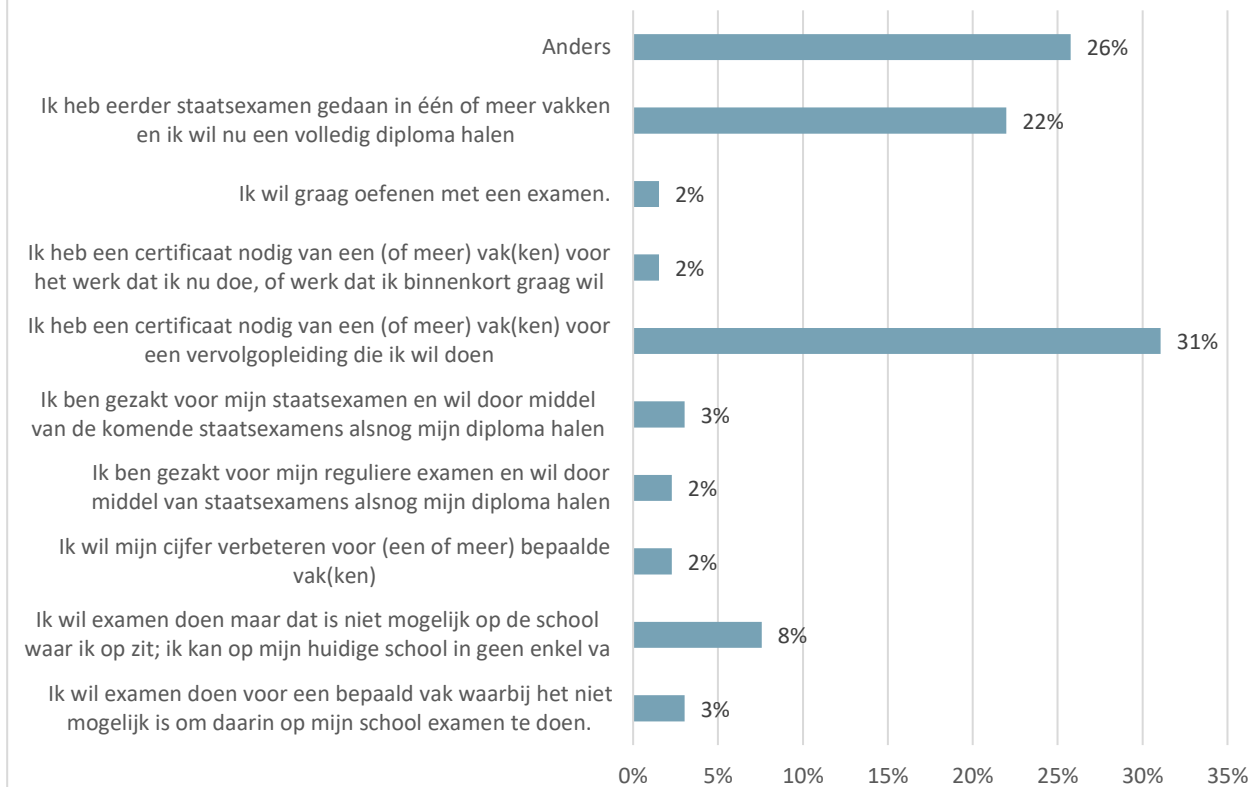
8. Welke van onderstaande situaties is op jou het meest van toepassing?

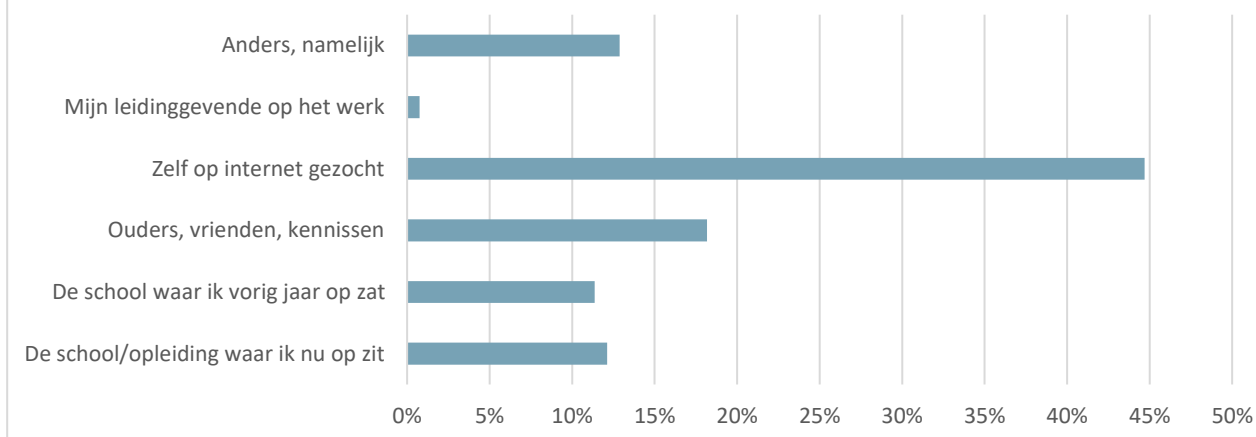
Anders, namelijk:

- Via loi
- universitaire opleiding informatica
- thuisonderwijs
- Sta op vo ingeschreven maar krijg geen passend onderwijs. Wel tijd een docent thuis maar nu vindt school dat ik naar dagbesteding moet.
- Schriftelijke cursus
- Mijn zoon krijgt huiswerkbegeleiding maar leert zelf, heeft 3 jaar niks gedaan door diagnose
- Mbo school
- Mbo
- Ik zit op het MBO, maar ik ben van plan om naar de VAVO te gaan.
- Ik zit op een mbo
- Ik zit niet meer op een school maar studeer op een studieplek voor volwassenen
- Ik woon in het buitenland en volg lessen via de Wereldschool
- Ik werk sinds mijn 17e full-time
- ik krijg thuisonderwijs
- Hoger Beroeps Onderwijs
- HBO
- De vorige vso school heeft mij niet aangemeld voor examens. De reïntegratie opleiding nu heeft geen mogelijkheid tot examen.

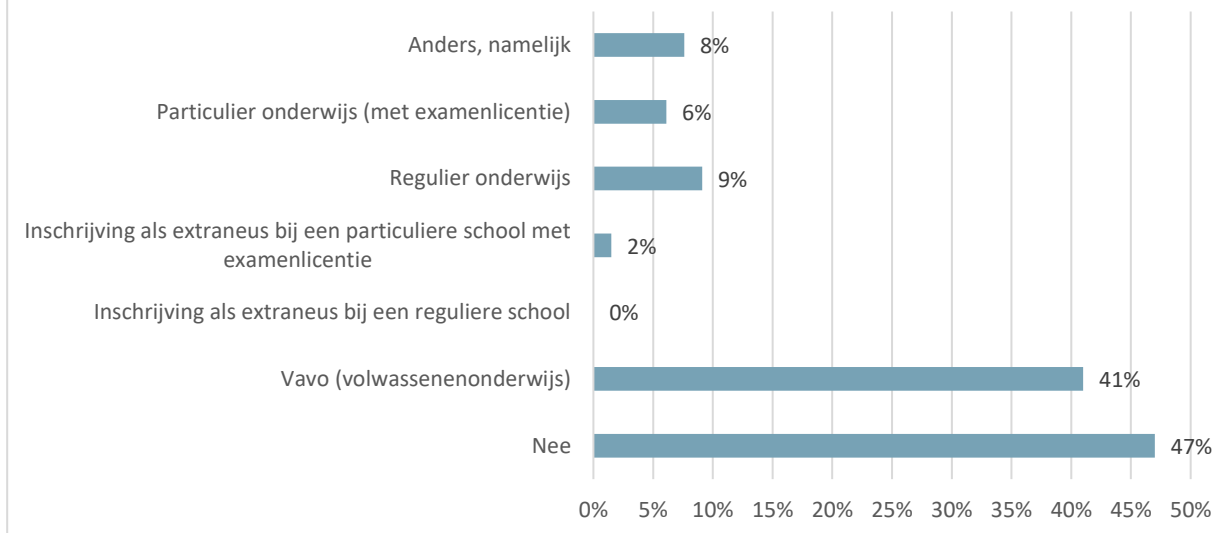
9. Wat was de reden dat je je hebt ingeschreven voor de staatsexamens?

10. Van wie heb je over de mogelijkheid van het staatsexamen gehoord?

11. Heeft u naast het staatsexamen nog alternatieve routes overwogen voor het behalen van uw middelbare school diploma of certificaat voor een bepaald vak?

12. Welke motieven hebben de doorslag gegeven om deel te nemen aan het staatsexamen?

13. Is er nog andere informatie die u graag met ons zou willen delen over staatsexamens dat nog niet aan bod is gekomen in deze vragenlijst?

Enquêteresultaten – Enquête onder examinatoren

118 respondenten

Respons percentage: 40%

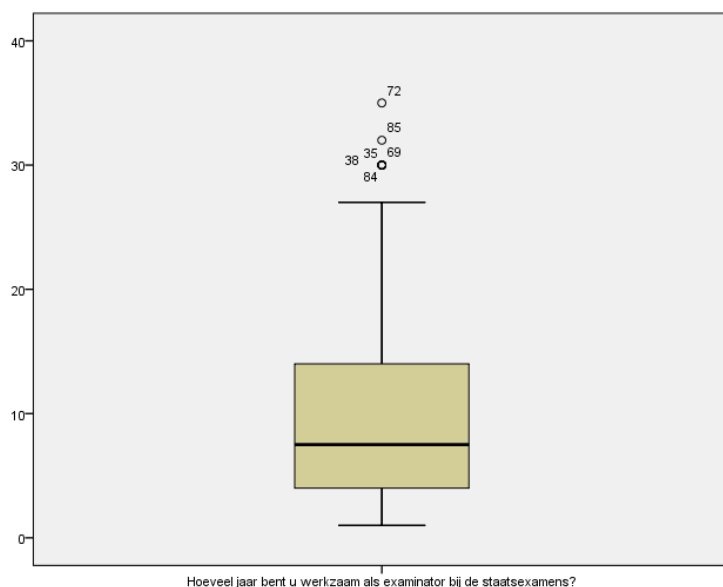
1. Ik ben werkzaam als staatsexaminator bij:

Het centraal examen	57,6%
Het schriftelijk college examen	57,6%
Het mondelinge college examen	99,2%

2. Hoeveel jaar bent u werkzaam als examinator bij de staatsexamens?

Gemiddeld: 10,40 jaar

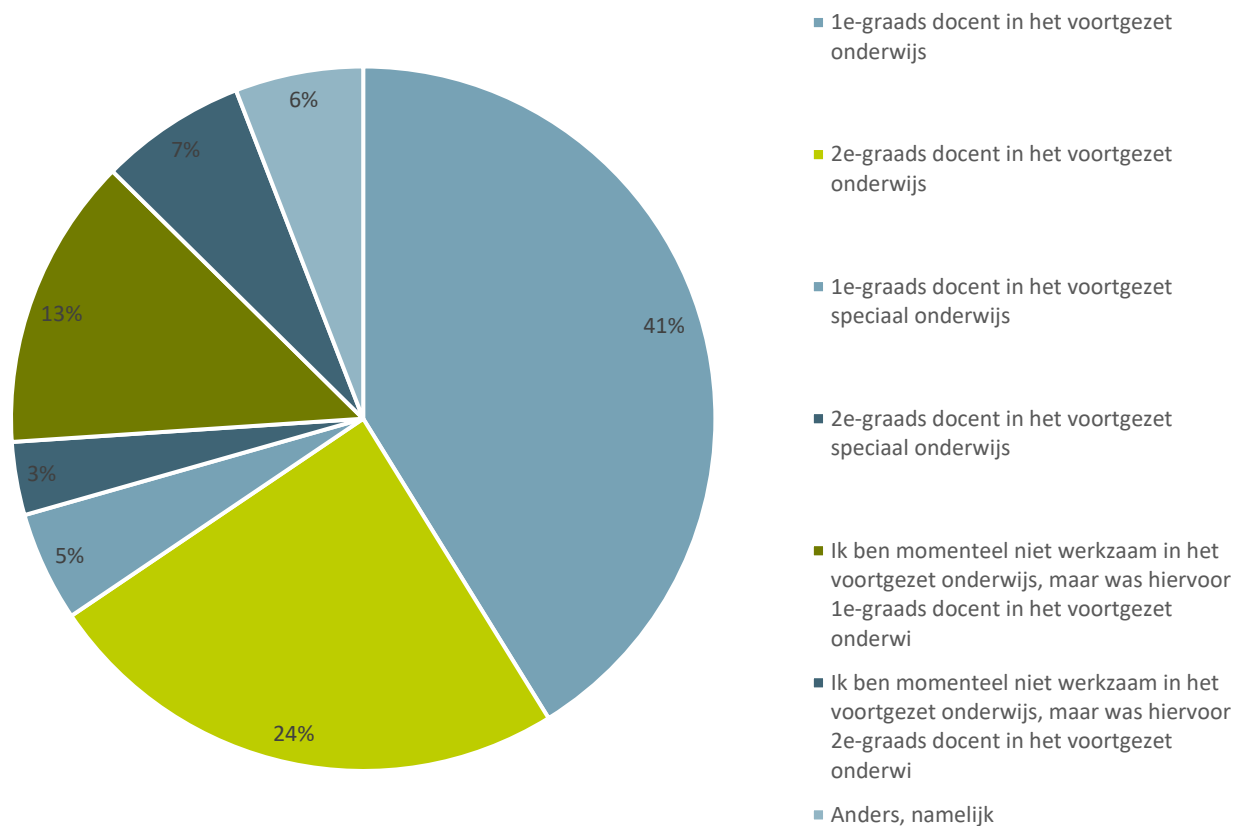
Standaard Deviatie: 8,43 jaar

3. Geef aan welke stelling voor u van toepassing is.

Ik heb in de afgelopen vijf jaar mondelinge college examens afgenomen in het voortgezet speciaal onderwijs.	Voor 95% van de respondenten van toepassing
Ik heb in de afgelopen vijf jaar mondelinge college examens afgenomen bij individuele kandidaten.	Voor 85% van de respondenten van toepassing

4. Wat is uw huidige functie?

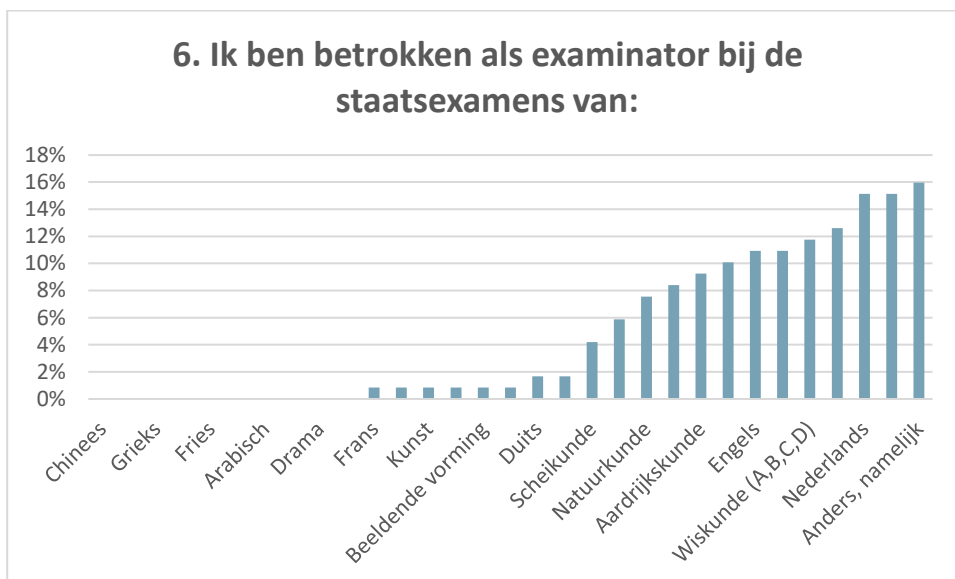

Anders, namelijk:

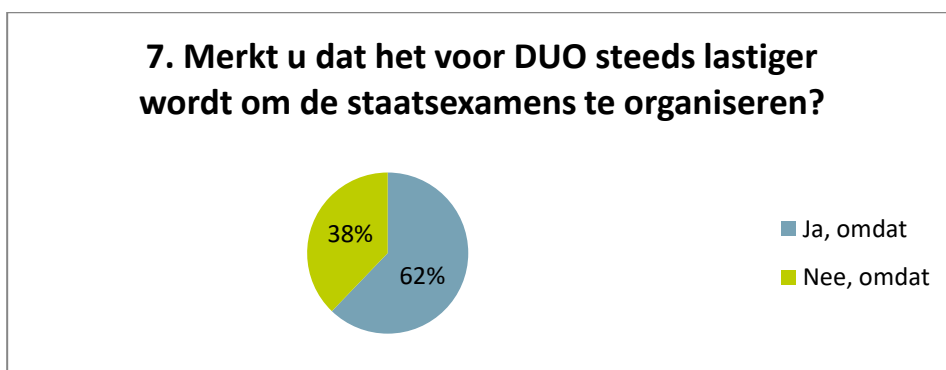
- Pabo er in VSO
- pabo docent vso
- Ik heb 10 jaar in de eindexamenklassen Nederlands op alle VMBO niveaus les gegeven op het VSO. De laatste 4 jaar Geef ik ook Engels, Maatschappijleer, Biologie en Geschiedenis aan 3e en 4e klassen VMBO en bereid ze in deze vakken voor op het examen. Daarbij begeleid ik nog 2 HaVo leerlingen die langdurig thuis zitten maar die zitten in de 2e klas.
- eerstegraads docent in het vo en hbo
- Docent vso
- 1e of 2e graads bevoegd voor meerdere vakken
- 1e graads docent VO in afstandsonderwijs

5. Ik ben betrokken als examinator bij de staatsexamens:

Vmbo-bb	33%
Vmbo-bk	36%
Vmbo-tl	50%
Vwo	55%
Havo	58%

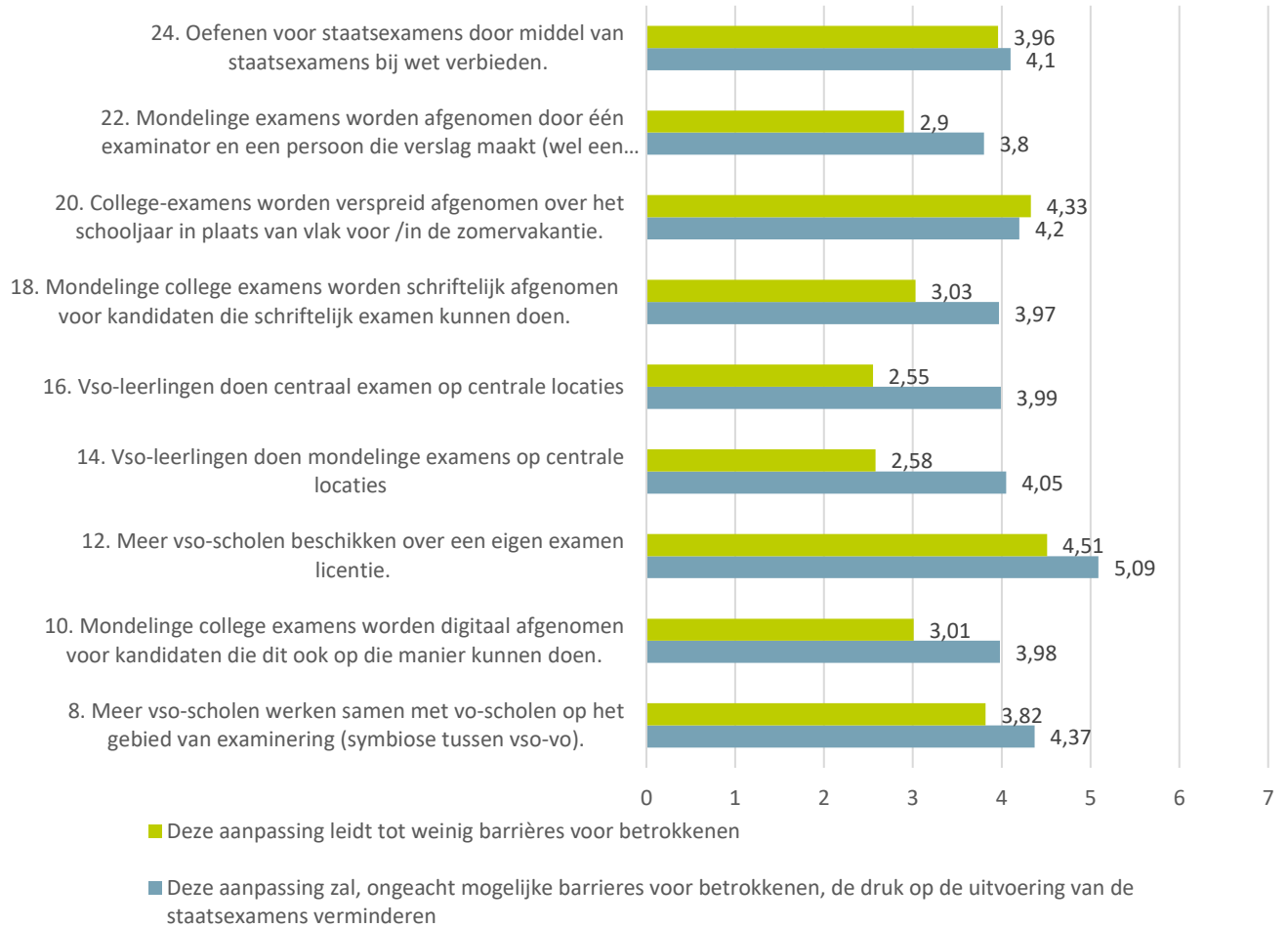

Onder anders valt: Maatschappijleer (12x), NLT (2x), Algemene natuurwetenschappen (3x), Informatica (2x), Italiaans (1x), en wiskunde vmbo (1x).

Open antwoorden weggelaten.

Aanpassingen

Note. Uit de toelichtingen van examinatoren blijkt dat sommige aanpassingen op verschillende manieren zijn geïnterpreteerd (bijv. digitale afname van mondelinge examens). De gemiddelde scores op deze aanpassingen geven daarom niet een juist beeld van de mening van examinatoren. Toelichtingen op de aanpassingen weggelaten.

	Deze aanpassing leidt tot weinig barrières voor betrokkenen	Deze aanpassing zal, ongeacht mogelijke barrières voor betrokkenen, de druk op de uitvoering van de staatsexamens verminderen
	SCHAAL: 1-7 1: helemaal niet mee eens 7: helemaal mee eens	SCHAAL: 1-7 1: helemaal niet mee eens 7: helemaal mee eens
8. Meer vso-scholen werken samen met vo-scholen op het gebied van examinering (symbiose tussen vso-vo).	20% weet het niet. 3,82 GEM 1,83 SD	20% weet het niet 4,37 gem 1,53 SD
10. Mondelinge college examens worden digitaal afgenomen voor kandidaten die dit ook op die manier kunnen doen.	16% weet het niet 3,01 GEM 1,87 SD	20% weet het niet 3,98 GEM 1,90 SD
12. Meer vso-scholen beschikken over een eigen examen licentie.	19,5% weet ik niet	20,3% weet ik niet

	4,51 GEM 1,96 SD	5,09 GEM 1,64 SD
14. Vso-leerlingen doen mondelinge examens op centrale locaties	5% weet het niet 2,58 GEM 1,70 SD	8,5% weet het niet 4,05 GEM 1,93 SD
16. Vso-leerlingen doen centraal examen op centrale locaties	6,8% weet niet 2,55 GEM 1,74 SD	11% weet het niet 3,99 GEM 1,98 SD
18. Mondelinge college examens worden schriftelijk afgenomen voor kandidaten die schriftelijk examen kunnen doen.	7,6% Weet het niet 3,03 GEM 2 SD	10% weet het niet 3,97 GEM 2,12 SD
20. College-examens worden verspreid afgenomen over het schooljaar in plaats van vlak voor /in de zomervakantie.	5,1% weet het niet 4,33 GEM 2,07 SD	5,1% 4,2 GEM 2,18 SD
22. Mondelinge examens worden afgenomen door één examinator en een persoon die verslag maakt (wel een getraind persoon maar geen bevoegd docent).	1,7 % weet het niet 2,90 GEM 2,09 SD	4,2% weet het niet 3,80 GEM 2,25 SD
24. Oefenen voor staatsexamens door middel van staatsexamens bij wet verbieden.	12,2% weet het niet 3,96 GEM 2,21 SD	13,7% weet het niet 4,10 GEM 2,18 SD

26. Welke maatregelen zouden er aan kunnen bijdragen dat er meer personen willen/kunnen deelnemen als examinator bij de staatsexamens?

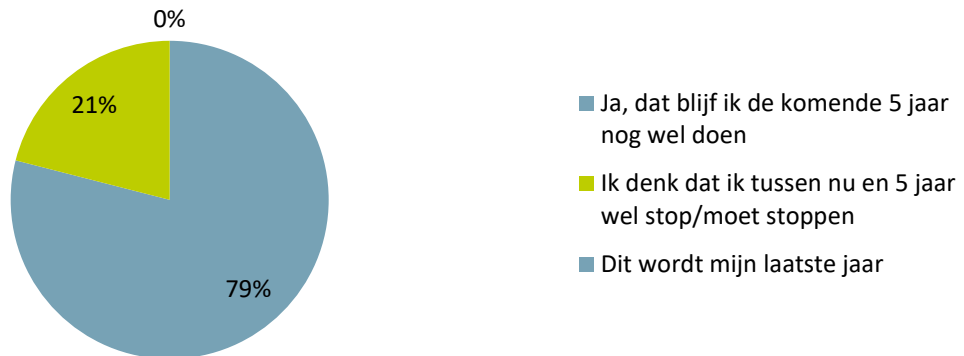
Maatregelen	Percentage examinatoren dat de maatregelen kunnen bijdragen
Vo-scholen hebben voldoende ruimte in de personeelsbezetting zodat vo-docenten tijd hebben om als examinator te werken bij de staatsexamens.	34%
Vso-scholen hebben voldoende ruimte in de personeelsbezetting zodat vso-docenten tijd hebben om als examinator te werken bij de staatsexamens.	25%
Examinatoren krijgen een hogere vergoeding voor hun werkzaamheden bij de staatsexamens.	64%
Examinering van de staatsexamens wordt niet alleen gedaan door (gepensioneerde) vo- of vso-docenten, maar ook door andere (getrainde) onderwijsprofessionals.	20%
Vo-scholen krijgen een vergoeding als hun docenten als examinator deelnemen bij de staatsexamens.	46%
DUO gaat actief examinatoren voor het staatsexamen werven.	53%
Geen van bovenstaande maatregelen	5%

Note. Toelichtingen zijn weggelaten.

27. Zijn er nog andere aanpassingen of alternatieven die de druk op de uitvoering van de staatsexamens zou kunnen verminderen die hierboven niet genoemd zijn? Licht uw antwoord toe.

Open antwoorden weggelaten.

28. Denkt u dat u nog langere tijd als examinator staatsexamens actief blijft?

29. Wat is de belangrijkste reden om tussen nu en 5 jaar te stoppen? (N=20).

	N.v.t, dit speelt geen rol	Dit speelt een kleine rol	Dit speelt enigszins een rol	Dit speelt een grote rol
Mijn huidige school wil dat ik ermee stop	95%	5%	0%	0%
Ik voldoe niet meer aan de eisen/criteria	22%	0%	9%	70%
Ik vind de tijdsinvestering te groot	70%	10%	10%	10%
Ik vind het stressvol (reizen naar locaties, etc.)	76%	10%	14%	0%
Ik vind het moeilijk om het agenda technisch rond te krijgen	75%	5%	10%	10%
Ik vind de vergoeding te laag	55%	9%	18%	18%
Ik vind dat andere docenten aan de beurt zijn	85%	10%	0%	5%

Toelichtingen weggelaten.

30. Is er nog andere informatie die u graag met ons zou willen delen over staatsexamens dat nog niet aan bod is gekomen in deze vragenlijst?

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht

t 030 230 60 90 | f 030 230 60 80

info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, 27 oktober 2020

In opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap